

Expert-Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

Autori:
Valeriu Prohnițchi
Alex Oprunenco
Ana Popa
Adrian Lupușor

ATRACTIVITATEA INVESTIȚIONALĂ A REGIUNILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

**PROIECTUL „ATRACTIVITATEA
INVESTIȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA:
O ABORDARE REGIONALĂ”**

Autori:

Valeriu Prohnițchi
Alex Oprunenco
Ana Popa
Adrian Lupușor

ATRACTIVITATEA INVESTIȚIONALĂ
A REGIUNILOR DIN **REPUBLICA**
MOLDOVA

CZU 339.727.22+338(478)
A 91

Această publicație apare cu suportul financiar al Fundației Soros Moldova.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Prohnițchi, Valeriu

Atractivitatea investițională a regiunilor din Republica Moldova: Proiectul „Ameliorarea atractivității investiționale a Republicii Moldova: o abordare regională” /Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco, Ana Popa [et al.]. – Ch.: „Bons Offices” SRL, 2010. – 66 p.

200 ex.

ISBN 978-9975-80-373-1

Copertă: Simion Coadă

Design: Mihai Sava

Notă: numai autorii sunt responsabili de afirmațiile și concluziile din această publicație, care pot să nu coincidă în mod necesar cu opinia Fundației Soros Moldova, autorităților locale vizate sau altor organizații și instituții menționate în acest document.

ISBN 978-9975-80-373-1

Mulțumiri

Mulțumim Fundației Soros-Moldova pentru suportul financiar și moral acordat în implementarea acestui proiect. Datorăm recunoștința noastră Biroului Național de Statistică care ne-a oferit date pertinente și cu care am avut o comunicare bună în acest proiect. Profităm de această ocazie pentru a mulțumi și tuturor persoanelor de contact de la nivel local, contribuția și asistența cărora a fost esențială pentru desfășurarea acestui proiect. Aducem, de asemenea, sincerele noastre mulțumiri tuturor autorităților publice locale și funcționarilor publici care au binevoit să participe la acest proiect, oferind interviuri, date statistice, contacte relevante și care au comentat pe marginea rezultatelor proiectului. Suntem deosebit de recunoscători Nataliei Catrinescu pentru ajutorul foarte valoros acordat în elaborarea acestei publicații. Totodată, precizăm că numai autorii sunt responsabili în ultimă instanță de interpretarea datelor și concluziile formulate.

Cuprins

Introducere.....	7
Procese investitoriale din Moldova în profil regional.....	9
Evoluția și starea economică a regiunilor	9
Evoluția investițiilor în regiuni.....	14
Care factori atrag/resping investițiile la nivel regional?	21
Ratingul performanței investiționale a regiunilor din Moldova.....	24
Metodologia ratingului.....	24
Sub-ratingul Performanței Investiționale Curente	26
Sub-ratingul Dinamicii Performanței Investiționale	27
Sub-ratingul Stabilității Investiționale.....	29
Sub-ratingul Diversificării Investiționale.....	30
Sinteza rezultatelor în Ratingul Performanței Investiționale a Regiunilor	31
Analiza cadrului de politici de atragere a investițiilor la nivel regional	33
Evoluții majore în politica regională și descentralizare	33
Competențele autorităților publice locale: cadrul de reglementare	35
Competențele autorităților publice locale: infrastructura	39
Competențele autorităților publice locale: educația	41
Asistența externă în dezvoltare la nivel local	44
Practici pozitive în atragerea investițiilor	46
Concluzii și recomandări de politici	50
Concluziile esențiale	50
Recomandările de politici	52
Anexe	59
Despre Expert-Grup.....	66

Lista figurilor

Figura 1 Dispersia PIB regional pe cap de locuitor*, % din nivelul național al PIB pe cap de locuitor, 2006**	10
Figura 2 Distribuția volumului total al investițiilor de capital între mun. Chișinău și alte raioane și municipii din Moldova, anii 1985-2008, % din total, toate sursele de finanțare.....	15
Figura 3 Cota regiunilor de dezvoltare în totalul investițiilor de capital private, % din total pe țară.....	16
Figura 4 Stocul investițiilor străine per capita în profil teritorial, anul 2008, USD	18
Figura 5 Corelația dintre investițiile private per capita și salariul mediu la nivelul raioanelor/ municipiilor/UTA Găgăuzia	20
Figura 6 Schimbarea rangului regiunilor în anul 2008 comparativ cu anul 2003, poziții	25
Figura 7 Volumul de investiții private pe cap de locuitor în regiunile din Moldova, lei, anul 2008	27
Figura 8 Rata medie anuală de creștere a volumului de investiții private/capita în anii 2004-2008, %	28
Figura 9 Sub-ratingul Stabilității Investiționale a regiunilor din Moldova, perioada 2004-2008	29
Figura 10 Sub-ratingul regiunilor după indicele Hirshman-Herfindahl de concentrare a investițiilor pe sectoare economice, media pentru anii 2004-2008	30
Figura 11 Nivelul de satisfacție al companiilor față de climatul de afaceri din regiune (pe scala de la -2 „absolut nemulțumit” la +2 „absolut mulțumit”).....	37

Lista tabelelor

Tabelul 1 Distribuția și densitatea teritorială a întreprinderilor în Republica Moldova, anul 2008.....	10
Tabelul 2 Cota regiunilor în total salariați și structură ocupării pe tipuri de întreprinderi, anul 200?	12
Tabelul 3 Cota regiunilor de dezvoltare în totalul vânzărilor raportate de întreprinderi, anii 2005 și 2008, % din total.....	12
Tabelul 4 Ponderea veniturilor curente în total venituri ale bugetelor raioanelor/municipiilor/ UTA Găgăuzia % din total	13
Tabelul 5 Evoluția investițiilor private per capita, lei	14
Tabelul 6 Volumul total și structura specifică a investițiilor în capital fix pe regiuni	16
Tabelul 7 Evoluția cotei investițiilor în mașini și echipamente productive, % din total investiții în capital fix	17
Tabelul 8 Indicatori ai investițiilor străine în profil regional, anul 2008.....	17
Tabelul 9 Investiții regionale finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale, lei/capita	19
Tabelul 10 Investiții regionale finanțate din bugetul de stat, lei/capita.....	19
Tabelul 11 Ratingul Performanței Investiționale Regionale și sub-ratingurile de bază.....	32

Lista anexelor

Anexa 1 Distribuția și densitatea întreprinderilor la nivelul raioanelor/municipiilor/regiunilor de dezvoltare.....	59
Anexa 2 Ponderea veniturilor curente în total venituri ale bugetelor raioanelor/municipiilor/UTA Găgăuzia, % din total	60
Anexa 3 Distribuția numărului de salariați pe tipuri de întreprinderi în profil teritorial, mii oameni	61
Anexa 4 Evoluția investițiilor finanțate din surse private, lei/cap de locuitor.....	62
Anexa 5 Indicatori ai investițiilor străine în profil teritorial, anul 2008.....	63
Anexa 6 Investiții regionale finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale, lei/capita	64
Anexa 7. Investiții regionale finanțate din bugetul de stat, lei/capita	65

Introducere

Fenomenul de creștere economică al unei țări nu se produce în anualele sale statistice, ci într-un spațiu geografic real. Unele teritorii ale țării pot să ofere mai multe avantaje naturale și infrastructurale propice creșterii economice, altele mai puțin. De aceea, nu ar trebui să fie de mirare faptul că pe termen lung, creșterea economică este însoțită de transformări geografice și de aprofundarea disparităților între diferite localități și regiuni. Creșterea rapidă care a fost înregistrată în ultimele decenii în majoritatea țărilor lumii a fost însoțită de urbanizare și creșterea densității populației în orașe, scăderea costurilor de transportare și migrarea forței de muncă de la sat la oraș, facilitarea comerțului internațional și intensificarea integrării transfrontaliere. În aceste circumstanțe, multe din guvernele naționale au fost și continuă să fie preocupate de reducerea disparităților geografice prin promovarea investițiilor în regiuni situate înafara principalilor poli de creștere economică.

Însă eficacitatea eforturilor de distribuție geografică a activităților economice poate fi pusă la îndoială. Raportul Băncii Mondiale privind dezvoltarea mondială în 2009 abordează problema restructurării geografiei economice și pune la îndoială presupunerea că activitățile economice trebuie să fie proporțional distribuite din punct de vedere geografic pentru ca de ele să beneficieze păturile sărace și vulnerabile¹. Conform raportului, încercarea de a asigura difuzia geografică a activității economice poate împiedica creșterea, având rezultate reduse în lupta împotriva sărăciei. Pentru o creștere rapidă și inclusivă, guvernele trebuie să promoveze integrarea economică la baza căreia stă mobilitatea oamenilor, produselor și a ideilor.

Însă chiar dacă acceptăm concentrarea economică ca pe un fapt ce nu poate fi schimbat, creșterea economică poate fi și inclusivă, iar standardele de viață a regiunilor periferice se pot apropia de cele din polurile de dezvoltare economică. Pentru aceasta, guvernele urmează să folosească cu grijă – adică fără a genera distorsiuni economice - stimulentele menite să atragă companiile în zonele defavorizate și să-și concentreze eforturile asupra îmbunătățirii politicilor publice la nivel local, prestării serviciilor publice de bază și la calitate comparabilă pe întreg teritoriul țării și investiții eficiente în infrastructura-cheie care asigură această incluziune (drumuri, telecomunicații, energie).

Autorităților publice locale le revine un rol deosebit de important în competiția pentru investiții străine și asistență externă, în atragerea investițiilor teritoriale ale companiilor naționale, dar și în încurajarea investițiilor din partea companiilor locale. Deși decizia unei companii străine de a investi sau nu într-o

¹ Raportul privind dezvoltarea mondială 2009: restructurarea geografiei economice, Banca Mondială, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/ROMANIAINROMANIANEXTN/0,,contentMDK:21967362~menuPK:454649~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:454573,00.html>

anumită țară se bazează pe mai mulți factori, cum ar fi situația politică, cadrul macroeconomic (PIB, inflația, rata șomajului, nivelul deja realizat de investiții străine directe), cadrul de reglementare al businessului (costul desfășurării afacerii și nivelul de protecție a investitorilor), mărimea și lichiditatea pieței, sistemul de impozitare, productivitatea forței de muncă, mediul social (politicile în domeniul educației și pieței forței de muncă, nivelul de criminalitate) și altele, investițiile sunt, în ultimă instanță, un fenomen local, adică ele sunt întotdeauna amplasate într-o anumită localitate. Odată ce o companie este hotărâtă să investească într-o țară/regiune, calitatea mediului local de afaceri poate influența alegerea localității, iar eforturile administrației publice locale în domeniul atragerii investițiilor poate consolida competitivitatea localității și crește nivelul de investiții. După cum arată și prezentul studiu, investițiile sunt indispensabile pentru a genera creștere economică la nivel regional/local, pentru a deschide mai multe locuri de muncă, pentru a asigura o remunerare mai bună a salariaților și pentru a îmbunătăți performanțele economice și financiare, adică, în ultimă instanță, competitivitatea firmelor locale.

Scopul acestui studiu este de a analiza fenomenul investițional în regiunile din Republica Moldova (să precizăm că prin termenul „regiune” în acest document noi avem în vedere la modul general raioanele, municipiile, unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, precum și regiunile de dezvoltare Nord, Centru și Sud). În primul capitol al acestui studiu este realizată o analiză a evoluției și stării economice curente a regiunilor din Republica Moldova. De asemenea, analizăm evoluția investițiilor în aceste regiuni și, pe baza datelor statistice, încercăm să identificăm factorii-cheie care atrag sau resping investițiile la nivel regional.

Capitolul doi include ratingul performanței investiționale a regiunilor din Moldova, rating pe care autorii intenționează să-l actualizeze o dată la doi ani. Ratingul performanței investiționale a regiunilor este bazat pe estimarea indicatorilor de performanță investițională curentă, a dinamicii investiționale în perioada 2003-2008, a stabilității fluxurilor investiționale în aceeași perioadă, precum și a diversificării sănătoase a investițiilor pe diferite sectoare ale economiei locale.

Capitolul trei este axat pe analiza cadrului de politici care influențează atragerea și intensificarea investițiilor la nivel regional. Acesta începe cu o expunere succintă a acelor evoluții majore în politica regională și de descentralizare care sunt relevante din perspectiva atragerii investițiilor. Capitolul continuă cu analiza competențelor pe care le au autoritățile publice locale în trei domenii majore de politică: cadrul de reglementare a afacerilor, infrastructura și educația. Ținând cont de faptul că asistența externă în mare măsură compensează deficitul de capital investițional la nivel local, o secțiune din acest capitol elucidează interacțiunile autorităților publice locale cu donatorii prezenți. Capitolul se încheie cu descrierea unor practici pozitive în atragerea investițiilor străine de către autoritățile publice locale din alte țări.

Ultima parte a lucrării trage concluzii din analiza efectuată și face unele recomandări autorităților publice centrale și locale care ar putea să contribuie la atragerea investițiilor în regiuni și la încurajarea companiilor deja existente să facă mai multe investiții.

Procesele investiționale din Moldova în profil regional

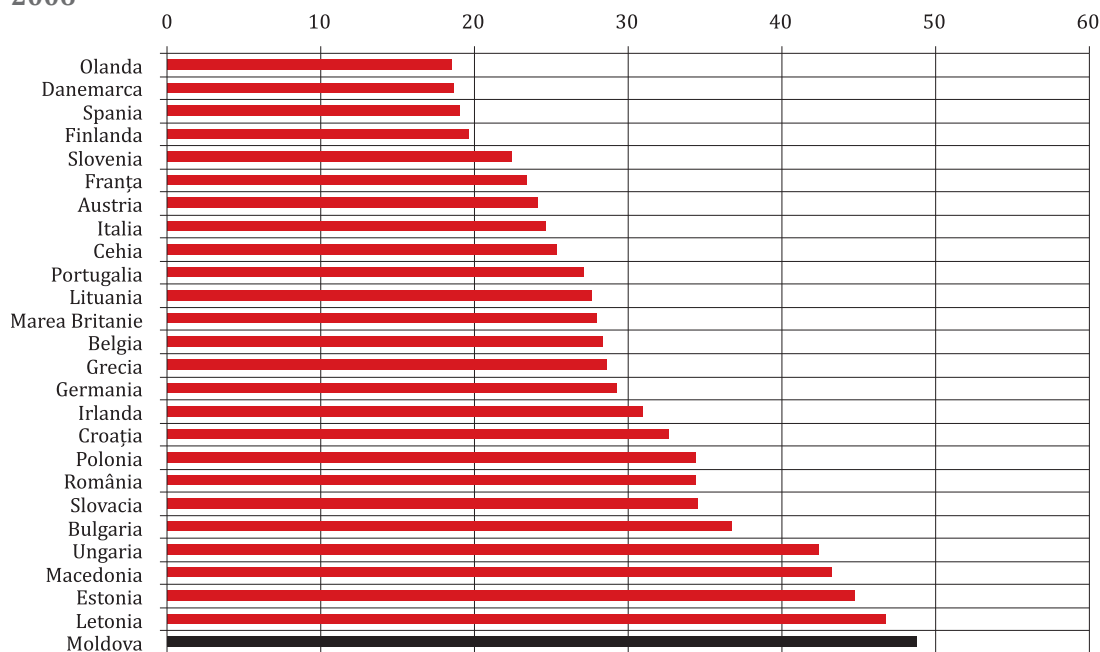
Evoluția și starea economică a regiunilor

Diferențele geografice și teritoriale în dezvoltarea economică a țărilor sunt în mare măsură firești, inevitabile și prezente în toate țările. Datele statistice arată că în țările post-socialiste, aceste diferențe sunt, în general, mai mari decât în cele dezvoltate (Figura 1). Diferențele provin din diferențele în dotarea cu resurse umane, naturale, amplasarea geografică, evoluțiile istorice ale teritoriilor, costurile de transport și mulți alți factori. Unele surse influente sugerează că încercările de a uniformiza creșterea economică sunt inutile sau chiar contraproductive, de aceea accentul în politici trebuie de pus pe dezvoltarea economică uniformă și pe incluziunea regiunilor, chiar dacă creșterea economică a acestora este nebalansată⁸. În această abordare, regiunile mai sărace ar putea beneficia de creșterea economică a regiunilor mai prospere prin intensificarea integrării economice. În cazul Republicii Moldova, intensificarea integrării este împiedicată, în primul rând, de calitatea extrem de proastă a arterelor de transport, în special, a celor rutiere.

Totuși, în comparație cu țările din Europa, Republica Moldova se deosebește printr-o polarizare economică extrem de pronunțată (Figura 1), jumătate din Produsul său Intern Brut fiind realizat în capitala care concentrează numai un sfert din populația țării. Într-o mare măsură această polarizare economică este explicată de evoluția lentă a proceselor de urbanizare și de faptul că Moldova are o populație rurală foarte mare (60% - cel mai mare indicator de ruralizare din Europa). Caracteristica cea mai vizibilă a acestei polarizări economice este concentrarea activității economice, a celor mai bune resurse umane și celei mai performante infrastructuri în capitala Chișinău. Restul țării reprezintă niște „insule” de viață economică mai mult sau mai puțin activă - în special Bălți, dar tot mai vizibil în ultimii cinci ani orașele Cahul, Ungheni și Comrat, precum alte câteva orașe mai mici - într-o „mlaștină economică” eminentamente rurală. Această structură economico-geografică este elucidată în mod clar de asemenea indicatori ca numărul și densitatea companiilor, numărul angajaților, valoarea vânzărilor realizate și evoluția bugetelor unităților administrativ-teritoriale.

Astfel, în anul 2008, în municipiul Chișinău activau 65,7% din toate întreprinderile din țară, inclusiv 66,7% din toate întreprinderile mari, 50% din întreprinderile medii, 61,2% din întreprinderile mici și 67,6% din micro-întreprinderi. Aceasta se translează într-un indice al densității generale a întreprinderilor pe municipiul Chișinău de 47 unități la 1000 populație în vârstă aptă de muncă (Tabelul 1, mai multe detalii vedeți în Anexa 1). Pentru comparație, media pe țară este 17,7 unități, în Regiunea de Dezvoltare (RD) Nord - 8,5 unități (dar numai 6,9 unități dacă excludem municipiul Bălți), în RD Centru - 8,2 unități, în UTA Găgăuzia - 10,5 unități, iar în RD Sud - numai 6,2 unități. În afară de municipiile Chișinău și Bălți și

Figura 1 Dispersia PIB regional pe cap de locuitor*, % din nivelul național al PIB pe cap de locuitor, 2006**

Notă: * - Dispersia PIB-ului regional pe cap de locuitor (la nivelul NUTS 3, corespunzător regiunilor de dezvoltare în Republica Moldova) este măsurată ca sumă a diferențelor absolute dintre PIB regional pe cap de locuitor și PIB național pe cap de locuitor ponderate cu cotele populațiilor regiunilor respective în total populație și exprimate ca % din PIB național pe cap de locuitor. Dispersia PIB-ului regional pe cap de locuitor este nulă când PIB pe cap de locuitor este identic în toate regiunile țării și crește odată cu amplificarea distanțelor între PIB-urile regiunilor și media națională.

Surse: Eurostat, BNS și calculele autorilor.

UTA Găgăuzia, densitatea întreprinderilor este mai mare decât 10 unități numai în șase raioane - Anenii-Noi, Ungheni, Strășeni, Taraclia, Orhei și Ialoveni – dar și în acestea firmele sunt concentrate în orașele de reședință, satele fiind economic pustii. Mai mult decât atât, în unele raioane – cum ar fi Edineț, Florești, Șoldănești – în 2003-2008 s-a observat o emigrare a întreprinderilor care își aveau aici reședința către alte raioane.

Tabelul 1 Distribuția și densitatea teritorială a întreprinderilor în Republica Moldova, anul 2008

	micro	mici	medii	mari	total	total/1000 populație vârsta aptă de muncă
total	31095	8329	1685	1012	42121	17,7
Mun. Chișinău	21034	5104	880	675	27693	47,0
RD Nord	3668	1252	327	138	5385	8,5
inclusiv, mun. Bălți	1321	419	60	48	1848	17,8
RD Centru	4182	1185	262	109	5738	8,2
RD Sud	1450	538	144	63	2195	6,2
UTA Găgăuzia	761	250	72	27	1110	10,5

Sursa: BNS și calculele autorilor;

Totodată, în alte șase raioane, densitatea generală a întreprinderilor este extrem de mică (sub 5 unități), acestea fiind, de fapt, zonele cele mai dezavantajate pe plan economic din țară: Cantemir (numai 2,0 întreprinderi/1000 populație în vârstă aptă de muncă, în marea majoritatea fiind vorba de mici unități comerciale), Leova (3,1), Telenești (3,7), Florești (4,1), Fălești (4,7) și Sângerei (4,8). Alte două raioane extrem de defavorizate – Nisporeni și Șoldănești – abia depășesc pragul convențional de 5 întreprinderi/1000 populație în vârstă aptă de muncă. Să remarcăm faptul că anume aceste opt raioane sunt caracterizate de ponderi deosebit de înalte ale populației rurale (una din cauzele densității mici a întreprinderilor) și de rate emigraționiste foarte înalte (una din consecințele densității mici a întreprinderilor). De asemenea, anume aceste opt raioane și sunt tradițional percepute de economiștii din Moldova, dar și de publicul larg, ca fiind cele mai defavorizate din întreaga țară. Nu este întâmplător că toate aceste opt raioane au nimerit foarte jos și în Ratingul Performanței Investiționale, elaborat de Expert-Grup (vedeți capitolul doi).

Peisajul economic la nivelul întregii țări este dominat de micro-întreprinderi (73,8% din total), reflectând o structură economică „moale”, țesută din afaceri mici sau foarte mici, bazate mai mult pe inițiativa proprie, decât pe asocierea capitalurilor în companii. Însă dacă eliminăm municipiile Chișinău și Bălți, ponderea întreprinderilor micro scade la 67%, acesta fiind un alt indicator care vorbește despre înclinația mai mică a populației spre afaceri în regiunile rurale ale țării. Practic, jumătate din întreprinderile din regiuni și care fac parte din categoria micului business (micro, mici și medii), au ca principal gen de activitate comerțul cu ridicata sau cu amănuntul. Cu alte cuvinte, aceste întreprinderi doar valorifică trendurile economice existente, caracterizate de înclinația înaltă spre consum a populației și care finalmente este alimentată din remitențele emigranților. Din această cauză, chiar dacă sunt multe la număr, întreprinderile micului business din Moldova au o contribuție disproporționat de mică în crearea locurilor de muncă și în generarea valorii adăugate la nivelul întregii economii. Reprezentând 93% din totalul întreprinderilor înregistrate pe țară, întreprinderile micului business creează numai 57% din locurile de muncă pe țară și generează estimativ 35-40% din valoarea adăugată pe economie.

Pe de altă parte, în multe raioane există și foarte puține întreprinderi mari, capabile să ofere debușee mari și stabile pentru forța de muncă locală. De exemplu, în raionul Leova nu există nici o întreprindere care ar satisface criteriile de întreprindere de talie mare, în Șoldănești – numai 1, în Dubăsari și Ocnița – câte 2, în Basarabeasca, Rezina și Telenești – câte 3. Însă unele din aceste întreprinderi sunt într-o situație financiar-economică foarte dificilă, practic aproape de falimentare.

Având numai 25% din populația țării, Chișinăul concentrează cele mai multe resurse de muncă ocupate în activități formale. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), circa 56,4% din numărul mediu de salariați pe țară lucrează în întreprinderile din municipiul Chișinău, iar alte 6,3% - în cele din municipiul Bălți (Tabelul 2, mai multe detalii vedeți în Anexa 3). Această concentrare foarte puternică a salariaților este explicată de faptul că în regiuni este foarte înaltă ponderea populației auto-ocupate în activități agricole de subzistență, activități extrem de primitive ca și nivel de dezvoltare tehnologică și venituri generate.

Tabelul 2 Cota regiunilor în total salariați și structură ocupării pe tipuri de întreprinderi, anul 2007

	Cota în total salariați, %	Structura ocupării pe tipuri de întreprinderi, % din total				
		micro	mici	medii	Mari	Total
total	100,0	14,4	21,0	21,9	42,7	100,0
Mun. Chișinău	56,4	16,7	20,5	17,2	45,7	100,0
RD Nord	19,3	10,0	19,6	26,5	43,8	100,0
inclusiv, mun. Bălți	6,3	11,1	16,9	13,2	58,7	100,0
RD Centru	13,2	14,2	25,0	29,1	31,7	100,0
RD Sud	7,7	10,2	22,4	28,8	38,6	100,0
UTA Găgăuzia	3,5	10,9	19,7	31,1	38,3	100,0

Sursa: BNS și calculele autorilor

Dar polarizarea economică a Moldovei este cel mai clar vizibilă dacă dezagregăm teritorial volumul total al vânzărilor pe economie. Astfel, companiile înregistrate în Chișinău raportează circa 74% din vânzările totale pe țară, și această cotă a crescut în ultimii ani (Tabelul 3). Este adevărat că unele dintre întreprinderile raportoare (în sfera telecomunicațiilor, energiei, transportului feroviar) au foarte multe filiale teritoriale, vânzările acestora din punct de vedere statistic fiind atribuite organizațiilor centrale. Dar calculele noastre arată că chiar și după eliminarea acestui efect, cota companiilor din Chișinău în total vânzări pe țară scade foarte puțin, la circa 67-68% din total. În același timp, este interesant că ponderea întreprinderilor care raportează activitate nerentabilă în municipiul Chișinău este mai mare decât a celor din alte teritorii, un lucru care, credem noi, vorbește despre înclinațiile mai puternice de ascundere a veniturilor din partea companiilor din capitală.

Tabelul 3 Cota regiunilor de dezvoltare în totalul vânzărilor raportate de întreprinderi, anii 2005 și 2008, % din total

	2005	2008
total	100,0	100,0
Mun. Chișinău	71,7	73,9
RD Nord	13,0	13,4
inclusiv, mun. Bălți	5,5	5,6
RD Centru	8,6	7,9
RD Sud	4,1	3,2
UTA Găgăuzia	2,6	1,6

Surse: BNS și calculele autorilor;

Evoluțiile economice mediocre ale unităților administrativ-teritoriale – caracterizate de numărul mic de întreprinderi, emigrarea intensă, cererea mică de consum – se numără printre factorii care au contribuit la erodarea bazei fiscale pe care se sprijină autoritățile publice locale care administrează aceste unități. Îngustarea bazei fiscale în comparație cu necesitățile de finanțare este demonstrată de scă-

derea continuă a cotei veniturilor curente (compuse din venituri proprii, mijloace speciale colectate de instituțiile publice locale și defalcări de la veniturile generale de stat) în totalul bugetelor unităților administrativ teritoriale (Tabelul 4, mai multe detalii la nivel de raioane/municipii/UTA Găgăuzia vedeți în Anexa 2).

Tabelul 4 Ponderea veniturilor curente în total venituri ale bugetelor raioanelor/municipiilor/UTA Găgăuzia % din total

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 planificat	executat ianuarie- iulie 2009
Media națională	52,4	44,7	39,5	35,0	29,3	24,4	24,7
Mun. Chisinau	95,6	85,3	80,5	92,6	92,7	91,6	90,8
Media RD Nord	56,7	47,6	42,8	37,3	30,9	24,6	24,5
inclusiv, mun. Bălți	94,2	86,7	80,4	87,1	54,5	56,7	57,9
Media RD Centru	43,1	37,5	33,1	28,7	23,2	19,5	21,4
Media RD Sud	52,4	43,3	37,6	32,0	26,9	21,6	20,2
UTA Găgăuzia	80,0	71,8	58,0	57,7	47,0	40,6	41,1

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova și calculele autorilor

Dacă în 2004 veniturile curente depășeau 50% din totalul veniturilor bugetelor unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi, atunci în prima jumătate a anului 2009 acestea abia dacă ajungeau la un sfert din total venituri. Evident, scăderea veniturilor proprii a fost determinată nu doar de evoluțiile economice nefavorabile, dar și de decizii legislative, cum ar fi introducerea începând cu ianuarie 2008 a cotei zero la impozitul pe venitul reinvestit și care face parte din veniturile proprii ale unităților administrativ-teritoriale, precum și de impactul crizei financiare internaționale, impact deosebit de mai ales în anul 2009. Toate acestea au restrâns drastic spațiul de manevră pentru autoritățile locale, le-au făcut dependente financiar de transferurile din partea bugetului de stat și au acutizat vulnerabilitatea politică a acestor autorități. Nu este de mirare că, după cum arată interviurile realizate de Expert-Grup cu companiile din raioane, aceste autorități au fost până acum puțin capabile să influențeze în sens pozitiv condițiile investiționale la nivel local și regional.

Totodată, interviurile realizate cu companiile și cu autoritățile publice locale din raioane și municipii demonstrează în mod clar că autoritățile publice locale, de ambele nivele, nu percep atragerea / încurajarea investițiilor ca făcând parte din spectrul lor de competențe și obligații prioritare. Prin atragerea investițiilor aceste autorități înțeleg în special promovarea unor proiecte de dezvoltare comunitară finanțate de donatori internaționali și nu încurajarea investițiilor private, locale sau străine. În realitate, dezvoltarea economică durabilă a localităților și regiunilor depinde în mare măsură de capacitățile autorităților locale de a identifica oportunități anume pentru investitorii privați și de a le promova într-o manieră avantajoasă pentru cetățeni și pentru investitor.

Evoluția investițiilor în regiuni

Regiunile din Moldova se dovedesc foarte puțin atractive pe plan investițional, în schimb atractivitatea investițională a capitalei doar s-a consolidat în timp, odată în plus confirmând teza cu privire la polarizarea economică acută a țării. Alături de alți indicatori (elucidați în secțiunea precedentă), acest lucru este demonstrat și de un asemenea indicator ca volumul investițiilor pe cap de locuitor finanțate din surse private (Tabelul 5, mai multe detalii găsiți în Anexa 4). Dacă în 2003 volumul investițiilor private per capita alocate în municipiul Chișinău depășea de 2,4 ori media națională, atunci în 2008 – deja de 3,0 ori. Decalajul este cu adevărat exorbitant mai ales dacă ținem cont de faptul că în municipiul Bălți - următorul după Chișinău - volumul investițiilor per capita reprezentau numai 44% din nivelul capitalei, după care Urziceni cu 32,4%, Soroca cu 26,8%, după care Cahul, Ungheni, Ialoveni cu câte 20-21% din nivelul Chișinăului.

Decalajul dintre Chișinău și restul țării s-a redus brusc în 2009, ca urmare a crizei financiare investițiile în municipiul Chișinău scăzând mult mai puternic (-54%, expresie nominală) decât în ansamblu pe țară (-35%). Comparabil cu Chișinăul, în municipiul Bălți investițiile per capita au scăzut cu circa 47%. Explicația vulnerabilității investiționale mai acute a municipiilor Chișinău și Bălți în anul 2009 constă în faptul că criza financiară a lovit mai ales în piața imobilului rezidențial, această piață fiind una din preferențele principale ale investitorilor în perioada ante-criză.

Tabelul 5 Evoluția investițiilor private per capita, lei

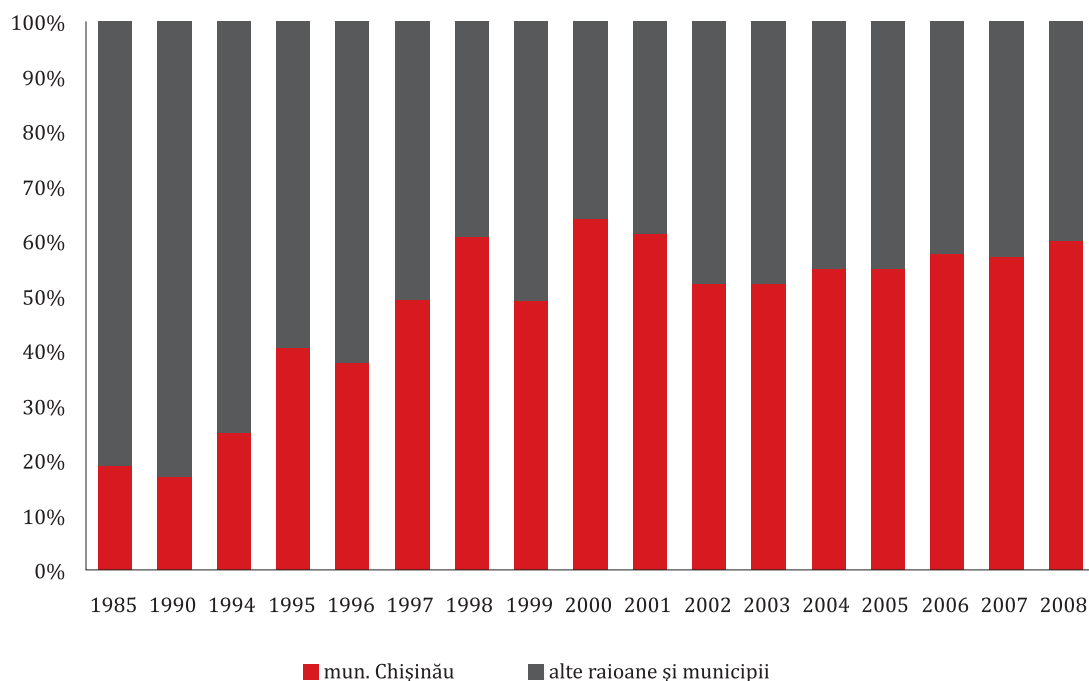
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
media națională, neponderată	948,4	1305,1	1958,4	2672,3	3689,1	4239,6	2707,0
Mun. Chișinău	2294,8	3350,0	5115,8	7122,8	10611,4	12877,8	5585,1
RD Nord	684,6	782,0	1071,0	1666,8	1935,3	2102,2	1412,9
Mun. Bălți	1302,0	2252,5	2648,2	4848,4	4835,2	5706,1	3010,8
RD Centru	391,1	576,5	891,6	1221,4	1785,5	1661,3	1065,0
RD Sud	640,1	903,2	1296,6	1429,4	1583,1	1328,6	1256,0
UTA Găgăuzia	888,4	999,4	1723,3	1325,4	1501,6	2006,3	1460,9

Sursa: BNS și calculele autorilor;

Este interesant faptul că această polarizare economică nu a fost una tradițională pentru Republica Moldova. La începutul perioadei de tranziție Moldova încă nu demonstra un nivel înalt de concentrare geografică a investițiilor în zona capitalei (Figura 2), dar nici o polarizare economică generală atât de accentuată ca în prezent. În perioada anilor 1985-1994 ponderea investițiilor de capital efectuate în municipiul Chișinău în totalul investițiilor pe țară (pe toate sursele de finanțare) era mai mult sau mai puțin comparabilă cu ponderea populației municipiului în totalul populației pe țară. Însă începând cu 1995 se atestă un nivel foarte înalt de concentrare a investițiilor în zona capitalei, iar tendința predominantă în ultimii 15 ani a fost de consolidare a rolului capitalei în calitate de recipient major al investițiilor. Dacă în anii 1995-2001, ponderea capitalei în total investiții a oscilat între 37,9% din total (anul 1997) și 64,1%, din

anul 2002 s-a instalat o tendință stabilă de creștere, de la 52,1% în 2002 la 59,9% în 2008. Scăderea care s-a produs în 2009 este mai degrabă una pe termen scurt, cauzată de neîncrederea băncilor vizavi de perspectivele sectorului de construcții.

Figura 2 Distribuția volumului total al investițiilor de capital între mun. Chișinău și alte raioane și municipii din Moldova, anii 1985-2008, % din total, toate sursele de finanțare

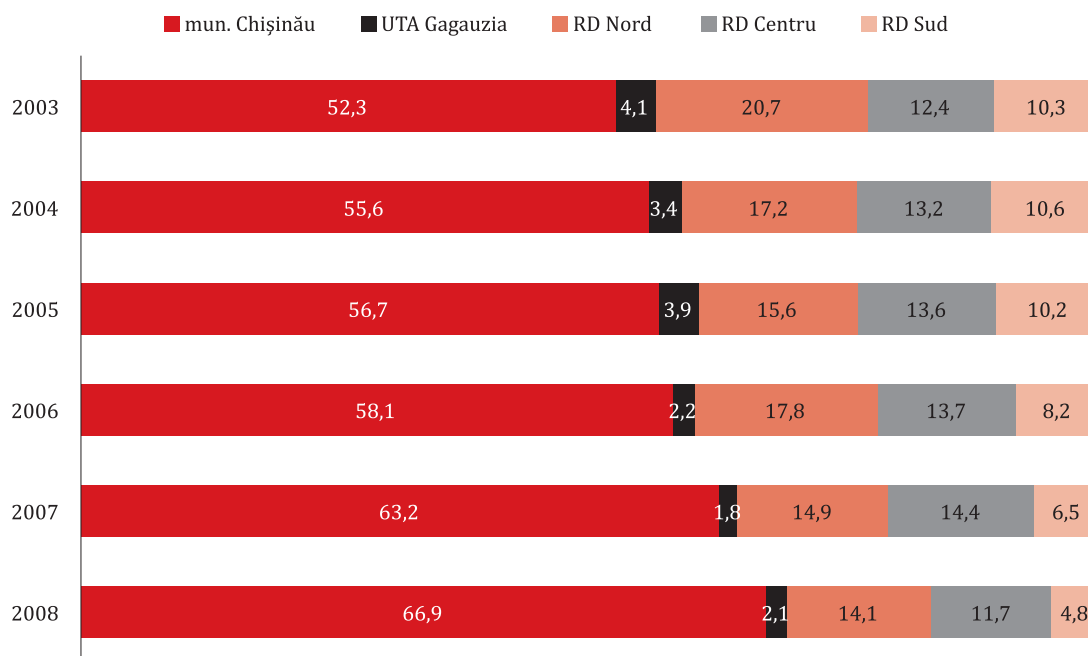

Surse: Calculele autorilor pe baza Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova;

Nivelul de concentrare al investițiilor în zona capitalei este și mai mare dacă analizăm numai investițiile finanțate din resurse private. Se observă că în ultimii 6 ani nici una din celelalte regiuni de dezvoltare nu a fost în stare să-și majoreze în mod durabil cota în totalul investițiilor private atrase (Figura 3), în timp ce ponderea municipiului Chișinău a crescut în mod constant de la 52% în 2003 la aproape 70% în anul 2008. Pe de altă parte, cotele tuturor celorlalte patru regiuni de dezvoltare au scăzut esențial în ultimii 6 ani. Aceste evoluții sugerează că creșterea producției din ultimii ani din Republica Moldova s-a concentrat atât de mult în zona capitalei anume datorită absorbției fulminante a investițiilor private de către aceasta și sporirii capacităților de producție.

Totodată, în structura specifică a investițiilor se observă unele diferențe notabile între regiuni, conform situației pentru anul 2008 (Tabelul 6). Astfel, în municipiul Chișinău o pondere înaltă (mai bine de un sfert din volumul total) o au investițiile în casele de locuit. Ponderea acestor investiții este neobișnuit de mare și în UTA Găgăuzia, mai ales dacă comparăm cu adiacenta RD Sud, acest lucru reflectând creșterea atractivității orașului Comrat ca zona rezidențială pentru locuitorii regiunii.

Figura 3 Cota regiunilor de dezvoltare în totalul investițiilor de capital private, % din total pe țară

Surse: BNS și calculele autorilor;

Tabelul 6 Volumul total și structura specifică a investițiilor în capital fix pe regiuni

	total	mun. Chișinău	RD Nord	RD Centru	RD Sud	UTA Găgăuzia
Investiții în active material, total pe țară, milioane MDL	18089,4	10610,8	2819,1	2714,0	1518,0	427,5
Inclusiv, % din total						
Case de locuit	18,2	26,7	5,9	5,6	4,8	15,4
Clădiri (cu excepția celor de locuit) și edificii	31,1	29,3	26,3	36,3	46,6	21,1
Mașini și utilaje	29,2	28,7	40,7	24,8	21,4	21,1
Mijloace de transport	8,9	8,9	10,8	9,1	6,3	4,5
Plantații multianuale	1,5	0,2	0,9	3,7	5,8	9,8
Procurarea pământului	1,8	2,2	1,0	1,5	0,9	0,9
Reparații capitale	9,3	3,9	14,1	20,0	14,0	26,3
Altele	0,1	0,0	0,3	0,3	0,1	0,8

Sursa: BNS și calculele autorilor;

Este interesant că în RD Nord cota cea mai mare în structura specifică a investițiilor în capital fix o deține achiziția de echipamente și utilaje, cota acestei investiții specifice menținându-se la un nivel mai mult sau mai puțin constant în ultimii ani, în timp ce în alte regiuni cota acestor investiții a scăzut dramatic (Tabelul 7). Evident, parțial aceasta reflectă tendințele de modernizare a echipamentului productiv la

uzinele și fabricile din Bălți, dar nu numai, investiții în echipament și mașini făcându-se și în alte zone din regiune. În RD Centru și RD Sud scăderea relativă a investițiilor în mașini și echipament productiv din ultimii cinci ani a fost acompaniată de creșterea investițiilor în clădiri și edificii cu destinație productivă sau comercială.

Tabelul 7 Evoluția cotei investițiilor în mașini și echipamente productive, % din total investiții în capital fix

	2005	2006	2007	2008
media națională	41,3	33,0	28,9	29,2
Mun. Chișinău	40,9	29,6	26,2	28,7
RD Nord	45,8	42,9	40,5	40,7
Inclusiv, mun. Bălți	38,6	36,4	30,7	35,3
RD Centru	41,9	35,6	29,2	24,8
RD Sud	35,5	31,2	25,4	21,4
UTA Gagauzia	41,1	32,3	29,4	21,1

Sursa: BNS și calculele autorilor;

Deosebit de revelatoare, în contextul analizei atractivității investiționale a regiunilor, este și distribuția geografică a investițiilor străine directe. Conform informației pentru anul începutul anului 2008, în municipiul Chișinău își aveau reședință 84% din toate companiile cu capital străin înregistrate în țară, cam aceleași fiind și ponderea capitalei în totalul capitalului social al întreprinderilor cu capital străin (Tabelul 8).

Tabelul 8 Indicatori ai investițiilor străine în profil regional, anul 2008

	Numărul întreprinderilor cu capital străin	Capital social al întreprinderilor cu capital străin, mii lei	Fluxul net de investiții străine totale, mii lei	Stocul de investiții străine totale, mii lei
Total	3.072	10.269.508	3.154.051	14.821.435
Mun. Chișinău	2.594	6.096.225	2.972.959	12.789.943
RD Nord	145	389.401	40.712	593.913
inclusiv, mun. Bălți	67	170.995	35.976	254.872
RD Centru	222	457.294	89.392	849.735
RD Sud	66	355.636	39.238	445.807
UTA Găgăuzia	45	107.556	11.750	142.038

Surse: BNS;

În majoritatea raioanelor sunt foarte puține întreprinderi cu capital străin, iar în unele raioane, sunt înregistrate numai câte 1-2 întreprinderi cu capital străin: Edineț și Dubăsari – 1, Ștefan-Vodă, Șoldănești și Briceni – câte 2 (vedeți mai multe detalii în Anexa 5). În majoritatea cazurilor este vorba de investiții străine modeste făcute în întreprinderi de dimensiuni mici sau medii: în 17 raioane media capitalului social per întreprindere cu capital străin în anul 2008 nu ajungea nici la 100 mii USD. În particular, în Dondușeni, Dubăsari, Briceni, Leova, Glodeni și Strășeni volumul mediu al capitalului social în întreprinderile cu capital străin este mai jos de 10 mii USD și este clar că, în pofida unui număr mare de întreprinderi cu capital străin (10 în Glodeni, 31 în Strășeni), acestea nu au un rol economic major în teritoriile respective

și nici nu poate fi vorba deocamdată de un transfer tehnologic cât de cât semnificativ. Numai în trei raioane – Cahul, Ștefan-Vodă și Rezina – agenții economici în capitalul cărora este prezent capital străin au capitaluri sociale ce depășesc 1 milion USD (în Rezina datorită volumului mare de investiții făcute de o singură companie), investițiile făcute de investitorii străini fiind corespunzător foarte mari.

Situația se schimbă nițel dacă analizăm distribuția stocului de investiții străine totale per capita (care includ investiții directe în capital social, de portofoliu, credite, împrumuturi și alte investiții ale fondatorilor străini), dar concluzia generală oricum este destul de pesimistă pentru regiunile periferice ale țării. După cum se poate vedea din Figura 3, în Chișinău stocul investițiilor străine per capita (1660 USD) în 2008 era de aproape 3 ori mai mare decât în următorul raion în rating (Rezina, cu 600 USD), dar în general era de 25 ori mai mare decât media pe toate teritoriile.

Figura 4 Stocul investițiilor străine per capita în profil teritorial, anul 2008, USD

Surse: BNS și calculele autorilor;

Aspirarea investițiilor private de către capitală a fost parțial compensată de creșterea investițiilor finanțate din bugetul de stat și cele locale, mai ales în RD Centru. Nivelul investițiilor finanțate din resursele bugetelor locale este foarte mic, relativ instabil și a depins în mare parte de situația financiară a acestor bugete și de deciziile adoptate de autoritățile respective (Tabelul 9, mai multe detalii vedeți în Anexa 6).

Tabelul 9 Investiții regionale finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale, lei/capita

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	34,7	80,1	98,6	164,6	114,5	158,9
Mun. Chișinău	106,0	221,1	241,4	479,0	162,7	108,4
RD Nord	21,0	43,4	45,6	85,4	105,3	134,5
inclusiv, mun. Bălți	48,3	70,5	97,9	114,9	117,5	67,6
RD Centru	10,5	43,8	76,9	74,5	119,3	159,6
RD Sud	21,9	35,2	57,9	61,9	75,3	163,0
UTA Găgăuzia	14,5	28,3	28,3	83,9	52,0	55,7

Sursa: EG pe baza datelor BNS;

Însă alocarea investițiilor finanțate de bugetul de stat a fost și mai volatilă, fiind greu de identificat o careva logică în alocarea de către guvern a acestor investiții (Tabelul 10, detalii suplimentare în Anexa 7). Totodată, interviurile realizate sugerează că o bună parte din investițiile alocate din bugetul de stat au fost făcute pe criterii de afinitate politică dintre respectivele autorități locale și cele centrale.

Tabelul 10 Investiții regionale finanțate din bugetul de stat, lei/capita

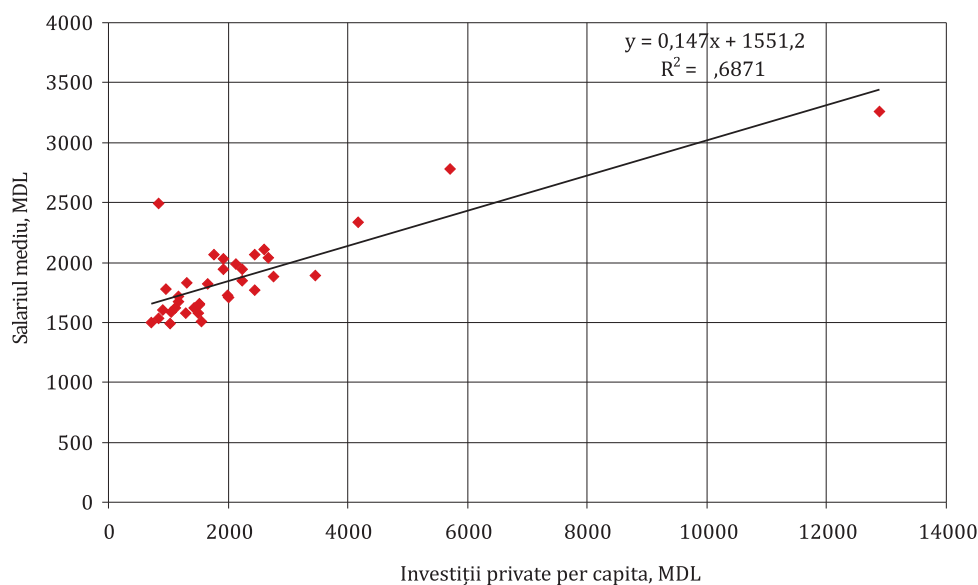
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	21,0	42,7	115,2	238,3	445,4	565,9
Mun. Chișinău	22,2	46,7	149,3	539,9	258,2	523,9
RD Nord	12,7	32,1	122,4	99,4	197,2	209,0
Inclusiv, mun. Bălți	10,1	22,2	58,1	109,4	60,8	570,3
RD Centru	29,4	37,5	78,6	228,5	719,6	487,7
RD Sud	14,8	75,6	86,1	103,2	720,1	935,9
UTA Găgăuzia	34,7	12,6	248,4	217,8	218,5	611,6

Sursa: EG pe baza datelor BNS;

De ce este atât de important ca autoritățile locale de ambele nivele să acorde o atenție sporită investițiilor la nivel regional? Cauza este foarte simplă: nivelul investițiilor explică într-o foarte mare măsură nivelul de trai al populației într-o anumită zonă, adică în ultimă instanță influențează și șansele de realegere ale aleșilor locali. De aceea, dacă doresc să fie realese, niște autorități publice raționale ar trebui să facă maximum posibil pentru a încuraja mai multe investiții private în unitățile teritoriale pe care le administrează.

Figura 5 ilustrează puternica legătură între nivelul investițiilor private per capita și salariul mediu la nivel de raioane, municipii și UTA Găgăuzia. Mai mult decât atât, începând cu anul 2003 această legătură de cauzalitate doar s-a intensificat, în ansamblu în perioada 2004-2008 variația investițiilor explicând circa 45% din variația salariilor la nivel regional. Conform rezultatelor empirice pentru anul 2008, o majorare a nivelului mediu de investiții private per capita cu 100 de lei aduce o creștere a salariului mediu cu circa 14 lei.

Figura 5 Corelația dintre investițiile private per capita și salariul mediu la nivelul raioanelor/ municipiilor/UTA Găgăuzia

Surse: BNS și calculele autorilor;

Pe lângă aceasta, nivelul de investiții explică destul de bine nivelul șomajului în regiunea respectivă. Pentru perioada 2003-2008 un nivel mai înalt de investiții private realizate în unitățile administrativ-teritoriale este asociat cu un nivel mediu mai scăzut al șomajului pentru aceeași perioadă (în absența altor date, rata șomajului la nivel regional a fost estimată ca și raport dintre numărul de șomeri înregistrați la oficiile teritoriale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă și populația de vârstă economic activă). Cu alte cuvinte, această corelație confirmă o relație economică evidentă: mai multe investiții=mai multe locuri de muncă=nivel mai mic de șomaj.

Pe lângă aceasta, investițiile private au și un impact fiscal foarte vizibil. Astfel, nivelul investițiilor private explică în măsură semnificativă nivelul vânzărilor realizate de companii și rezultatul financiar net al acestora (deși, evident, relația este bilaterală, cu un anumit decalaj în timp). Cu alte cuvinte, mai multe investiții private generează în ultimă instanță mai multe încasări în formă de TVA (aplicată vânzărilor finale) și în formă de încasări de la impozitul pe venitul distribuit al întreprinderilor (aplicat pe rezultatul financiar brut). Mai mult decât atât, acest impact fiscal se face observabil pe termen scurt după realizarea investiției (evident, dacă autoritățile respective nu au acordat careva concesiile fiscale investitorilor respectivi).

Rezultatele empirice mai arată că investițiile sunt foarte importante și în agricultură. Însă este curios faptul că nivelul investițiilor în echipament costisitor (cum ar fi tractoarele) nu este un factor esențial care să influențeze pozitiv nivelul recoltelor la hectar. Volumul acestor recolte este mult mai bine explicat de alți doi factori importanți - cantitatea îngrășămintelor chimice utilizate și bonitatea terenurilor agricole - primul având chiar o putere explicativă mai mare decât al doilea.

Care factori atrag/resping investițiile la nivel regional?

Mai sus a fost arătat că nivelul investițiilor private în mare măsură explică nivelul de trai al populației, ocupării forței de muncă și performanțelor economice și agricole într-o anumită regiune. Prin urmare, autoritățile publice locale ar trebui să depună eforturi susținute pentru a atrage mai multe investiții la nivel local și, astfel, să creeze condiții pentru ameliorarea bunăstării electoratului și dezvoltării întreprinderilor locale. Dar care sunt factorii de care, la rândul lor, depind investițiile private făcute în regiuni?

Pentru a răspunde la această întrebare, am utilizat un panel de date pentru investițiile finanțate din surse private (normalizate în expresie per capita) realizate la nivel de raion/municipiu/UTA Găgăuzia (în total 35 unități regionale) în perioada 2003-2008. Pentru a explica variația regională a investițiilor, au fost analizate câteva modele liniare simple, în care variabila dependentă este media investițiilor private/capita pentru perioada indicată. În calitate de posibile variabile explicative au fost studiate următoarele:

- ☐ Densitatea întreprinderilor în respectiva unitate administrativ-teritorială;
- ☐ Investițiile publice finanțate din bugetul de stat;
- ☐ Investițiile publice finanțate din bugetele locale;
- ☐ Cheltuielile cu destinație economică finanțate din bugetele locale (care include cheltuielile de investiții, cheltuielile curente pentru obiective și acțiuni economice, dar și salariile plătite în aceste sectoare);
- ☐ Cheltuielile cu destinație pentru infrastructură finanțate din bugetele locale (care include cheltuielile de investiții, cheltuielile curente pentru obiective și acțiuni de infrastructură, dar și salariile plătite în aceste sectoare);
- ☐ Gradul de satisfacție al celor mai mari 10 companii din unitatea administrativ-teritorială în legătură cu condițiile climatului investițional regional;
- ☐ Mărimea unității administrativ-teritoriale respective, exprimată atât ca număr de localități, cât și ca suprafață;
- ☐ Densitatea instituțiilor de învățământ profesional și superior;
- ☐ Cererea locală de consum finală, exprimată ca și sumă a volumului vânzărilor cu amănuntul și a volumului serviciilor prestate populației (în expresie per capita);
- ☐ Stocul de investiții străine realizate în perioada precedentă (până în anul 2002);
- ☐ Moștenirea economică, exprimată ca valoare a mijloacelor fixe per capita în respectiva unitate administrativ-teritorială în anul 1990;
- ☐ Densitatea drumurilor rutiere naționale;
- ☐ Densitatea drumurilor rutiere locale;
- ☐ Calitatea drumurilor rutiere locale (exprimată ca pondere a drumurilor locale cu acoperire rigidă în total drumuri locale);
- ☐ Densitatea instituțiilor financiare;

Nivelul investițiilor corelează negativ sau pozitiv cu multe din aceste variabile. Totuși, analiza econometrică a datelor statistice disponibile ne-au permis să constatăm următoarele:

- ❑ O densitate mai mare a companiilor este (aproape prin definiție) asociată cu un nivel mai mare de investiții per capita. Dacă includem această variabilă într-un model multifactorial, aceasta eclipsează puternic oricare altă variabilă. Implicația de politică este evidentă: autoritățile locale trebuie să încurajeze un nivel mai înalt de activitatea antreprenorială din partea populației în regiunea respectivă pentru a încuraja pe termen lung investițiile și, în ultimă instanță, a favoriza creșterea bunăstării populației.
- ❑ Investițiile publice au o influență importantă asupra investițiilor private în regiunea respectivă. Însă nu orice fel de investiții publice stimulează aceste investiții private. Astfel, o bună parte din investițiile finanțate din bugetul de stat și cele locale sunt făcute în importante obiective de infrastructură și socială (școli, grădinițe, case de cultură, băi publice), dar care au un impact minor asupra înclinației companiilor de a investi. Datele statistice disponibile arată în mod clar că cel mai puternic impact asupra investițiilor private îl au investițiile finanțate din bugetele locale în infrastructura de transport și gospodărie comunală.
- ❑ Inițial noi anticipam că capacitățile productive moștenite din perioada sovietică ar putea încă explica într-o mare măsură variația regională a investițiilor. Însa datele arată că moștenirea sovietică nu mai are o influență puternică asupra performanțelor investiționale de astăzi. Acest lucru este demonstrat de absența oricărei corelații semnificative între nivelul actual al investițiilor private și valoarea fondurilor fixe (o variabilă-proxy pentru capacitatea productivă moștenită) utilizate în anul 1990 la nivel regional.
- ❑ Nici densitatea rețelei rutiere (exprimată în termeni demografici sau teritoriali), nici calitatea acesteia nu are o influență semnificativă asupra investițiilor realizate în regiunea respectivă! Această concluzie, la prima vedere, este paradoxală, deoarece ne-am așteptat ca drumurile mai rele să respingă investițiile de la nivel regional, iar cele bune să le atragă. Dar absența unei corelații cât de cât semnificative este explicată de faptul că drumurile, mai ales cele locale, sunt de o calitate foarte redusă peste tot în Moldova, iar densitatea acestora este mai mult sau mai puțin omogenă în profil teritorial. Totodată, calitatea proastă a drumurilor este una din cauzele atractivității investiționale foarte scăzute a țării în ansamblu.
- ❑ Densitatea instituțiilor financiare în teritoriu are o influență slabă asupra volumului investițiilor private, care scade notabil atunci când sunt adăugați alți factori la model (iar dacă admitem și o constantă în model, această legătură în general devine negativă!). Această legătură slabă și contradictorie este explicată de faptul că băncile, în general, au o pondere mică în finanțarea investițiilor de capital la nivel local și de faptul că acestea raționalizează creditul acordat, fiind nemulțumite de calitatea planurilor investiționale care le sunt propuse de companiile din regiuni.
- ❑ Stocul de investiții străine existent la începutul perioadei analizate (anul 2002) este pozitiv corelat cu nivelul de investiții private realizat pe parcursul perioadei. Această sugerează că odată venite, investițiile străine generează sau aduc și mai multe investiții în teritoriul dat. Totuși, importanța acestui factor scade dacă adăugăm alți factori, mai esențiali, în model.
- ❑ Numărul de instituții educaționale profesionale și colegii existente în teritoriu este o altă variabilă care pare să aibă o influență pozitivă asupra investițiilor private. În unitățile regionale unde există mai multe instituții educaționale nivelul mai înalt al investițiilor ar putea fi explicat prin existența unui capital uman mai bine pregătit care poate fi implicat în procesul economic. Totuși, asemenea instituții există numai în 13 unități regionale

observate, de aceea este dificil de afirmat că această influență ar fi semnificativă, iar dacă eliminăm municipiile Chișinău și Bălți, în general dispăre orice efect.

- ❑ Parametrii geografici (suprafața, numărul de localități în unitatea regională respectivă) nu are o influență majoră asupra investițiilor realizate. Numărul populației însă are o influență pozitivă, lucru pe care îl explicăm prin economiile / beneficiile de scară atinse prin efectuarea unei investiții într-o regiune mai mare, precum și prin faptul că unităților regionale formate din localități mai mari le este specifică o viață economică mai intensă.
- ❑ În final, ținând cont de datele statistice disponibile, nivelul mediu al investițiilor la nivel de raioane/municipii/UTA Găgăuzia în perioada 2003-2008 este explicat cel mai bine de următoarele două modele liniare:

$$1) \underset{R^2=0,97}{av_inv_priv_cap} = 91,7 \underset{(2,9)}{* dens_com} + 0,187 \underset{(3,7)}{* av_fin_demand} + 0,327 \underset{(1,7)}{* av_cheltinfr04_08_cap}$$

$$2) \underset{R^2=0,96}{av_inv_priv_cap} = 0,294 \underset{(7,7)}{* av_fin_demand} + 0,530 \underset{(2,7)}{* av_cheltinfr04_08_cap}$$

(R² indică a câta parte din variația investițiilor este explicată de factorii din model, în paranteze sunt indicate erorile standard pentru coeficienții variabilelor),

unde:

av_inv_priv_cap – valoarea medie a investițiilor private per cap de locuitor în perioada 2003-2008 în unitatea administrativ-teritorială;

densit_compan – densitatea medie a companiilor în unitatea administrativ-teritorială respectivă (unități/1000 persoane de vârstă economic activă) în aceeași perioadă;

av_fin_demand – valoarea medie a cererii finale de consum de bunuri și servicii (suma dintre volumul vânzărilor cu amănuntul și a serviciilor prestate populației) pe cap de locuitor în aceeași perioadă;

av_cheltinfr04_08_cap – valoarea medie a cheltuielilor pentru infrastructură realizate din bugetul unității administrativ-teritoriale respective (lei / cap de locuitor) în aceeași perioadă;

În primul model, semnul coeficientului primei variabile este cel așteptat, confirmând un adevăr aproape evident: mai multe întreprinderi, mai multe investiții per cap de locuitor. Aceasta contrazice unele argumente auzite de autorii acestui studiu în timpul efectuării interviurilor pe teren și care au fost lansate din partea unor autorități locale de nivel raional precum că în raioanele respective ar fi „suficiente întreprinderi” și că „statul este cel care trebuie să deschidă mai multe întreprinderi”.

Cheltuielile publice pentru infrastructură (în special pentru drumuri și servicii comunale) influențează pozitiv nivelul investițiilor în unitatea administrativ-teritorială (coeficientul respectiv în primul model este semnificativ la nivelul de semnificație statistică de 90%, în al doilea fiind semnificativ la 95%). Este interesant că spre deosebire de cheltuielile publice pentru infrastructură, cheltuielile publice cu destinație economică (agricultură, industrie, servicii) corelează negativ cu investițiile private, ceea ce sugerează un posibil fenomen de eliminare a investițiilor private atunci când statul este prezent pe piață mai mult decât necesar.

În sfârșit, cererea finală de consum este cu semn pozitiv și semnificativă la nivelul de 95% în ambele modele, demonstrând că cu cât populația locală consumă mai mult, cu atât mai înclinate sunt companiile locale să investească în dezvoltarea și extinderea producției lor.

Ratingul performanței investiționale a regiunilor din Moldova

Metodologia ratingului

Analiza datelor statistice arată că fenomenul investițional la nivel regional în Moldova este unul complex și instabil. Din această cauză, un singur indicator luat în parte - cum ar fi volumul investițiilor pe cap de locuitor într-un anumit moment de timp - nu este suficient pentru a identifica cele mai performante regiuni. Într-adevăr, ratingul regiunilor după valoarea investițiilor private pe cap de locuitor din anul 2003 s-a schimbat radical în următorii 5 ani, unele regiuni avansând puternic în rating, altele – din contra – regresând. Figura 6 arată, spre exemplu, că raionul Basarabeasca, care în anul 2003 era pe locul 3 pe țară ca volum de investiții pe cap de locuitor, a pierdut 34 de poziții, coborând până în anul 2008 pe locul 37. Raionul Cantemir este o altă regiune care a pierdut un număr impresionant de 22 poziții în numai 5 ani. Municipiul Chișinău și raioanele Leova și Dubăsari erau și în 2003, și în 2008 pe aceleași poziții în rating după volumul de investiții pe cap de locuitori. În schimb alte regiuni au avansat considerabil în top, cele mai multe poziții fiind acumulate de raioanele Anenii-Noi (23) și Ungheni (21).

Pentru a ilustra mai bine fenomenul investițional în profil regional, Expert-Grup a elaborat un Rating al Performanței Investiționale pentru regiunile din Moldova pe care intenționează să-l actualizeze periodic (o dată la 2 ani) pentru a observa și compara evoluția acestei performanțe. Unitățile observate au fost cele 38 raioane/municipii/regiuni de dezvoltare (toate numite în continuare regiuni) pentru care există date statistice. Indicatorul care a stat la baza ratingului este volumul investițiilor private pe cap de locuitor realizat într-o regiune dată. Din păcate, au fost disponibile date statistice pentru valoarea investițiilor exprimate numai în prețuri curente. Aceasta însă probabil nu creează distorsiuni majore, deoarece indicii prețurilor investițiilor nu are discrepanțe esențiale la nivelul regiunilor analizate. Perioada observațiilor sunt anii 2003-2008.

Deoarece performanța investițională este un fenomen multilateral și dinamic, autorii au decis ca în scopul elaborării Ratingului Performanței Investiționale Regionale (în continuare RAPIR) să analizeze patru laturi esențiale ale acestui fenomen:

1. „Performanța Investițională Curentă”, estimată prin volumul de investiții private pe cap de locuitor în anul 2008 – ultimul pentru care au existat date statistice și care nu a fost afectat puternic de criza financiară globală.

Figura 6 Schimbarea rangului regiunilor în anul 2008 comparativ cu anul 2003, poziții

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

2. „Dinamica Performanței Investiționale”, estimată prin rata medie anuală de creștere a volumului de investiții private pe cap de locuitor în perioada 2004-2008.
3. „Stabilitatea Investițională”, estimată prin suma ratelor creșterilor negative a investițiilor private pe cap de locuitor (exprimate în %) pentru episoadele de scădere anuală a volumului investițiilor în perioada 2004-2008. Cu cât această sumă este mai mică, cu atât procesul investițional este mai stabil.

4. „Diversificarea Investițională”, estimată prin media indicelui de concentrare Hirshman-Herfindahl a investițiilor pe sectoarele de activitate în anii 2004-2008. Sectoarele analizate la nivel de regiune au fost: 1) agricultura; 2) pescuitul; 3) industria extractivă; 4) industria prelucrătoare; 5) energia energetică, gaze și apă; 6) construcții; 7) comerț cu ridicata și cu amănuntul și servicii prestate populației; 8) hoteluri și restaurante; 9) transporturi și comunicații; 10) activități financiare; și 11) tranzacții imobiliare, închirieri și alte servicii prestate întreprinderilor. Sectoarele de administrație publică, sănătate și educație au fost eliminate din analiză pentru a elimina distorsiunile cauzate de faptul că investițiile în aceste domenii sunt practic integral finanțate din resurse publice și nu din cele private.

Pentru fiecare din cele patru aspecte analizate a fost elaborat un sub-rating, fiecărei regiuni fiind-i atribuit un rang de la 1 la 38. Rangurile finale ale regiunilor pentru RAPIR au fost determinate ca sume a rangurilor obținute de regiuni în cadrul celor patru sub-ratinguri și normalizate din nou de la 1 la 38. Rezultatele acestui exercițiu sunt expuse în următoarea secțiune.

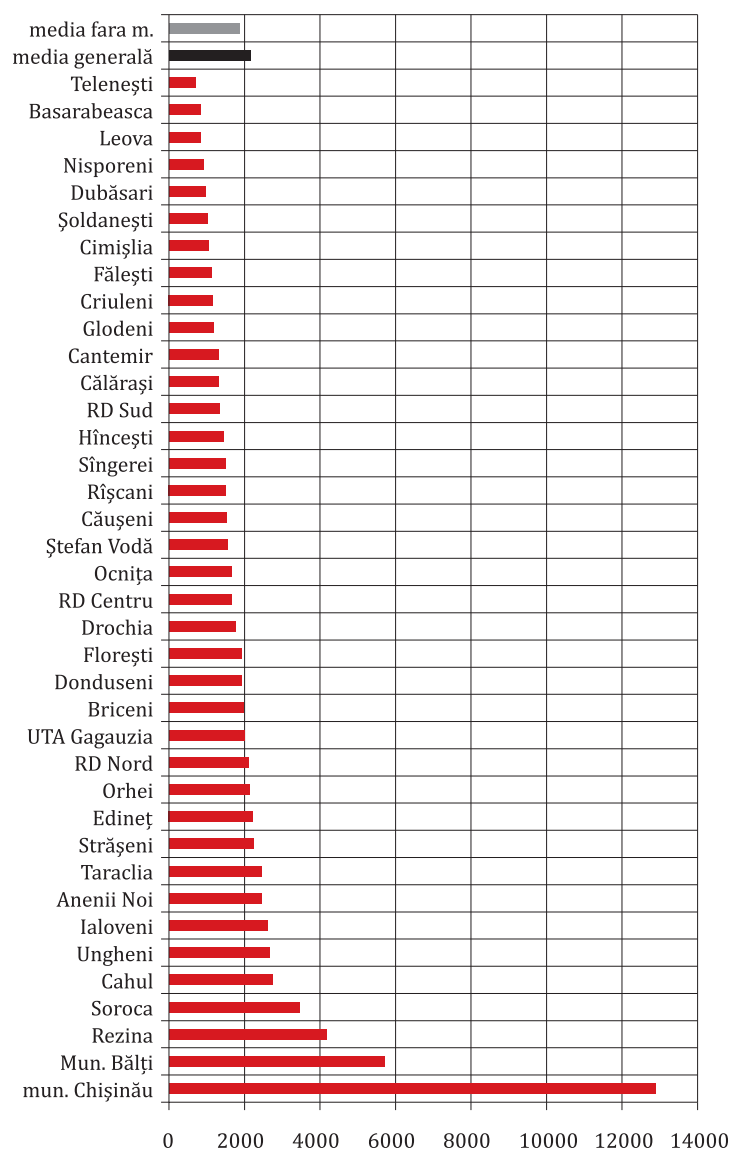
Sub-ratingul Performanței Investiționale Curente

Conform datelor statistice, în anul 2008 între cele 38 de regiuni analizate existau discrepanțe majore în ceea ce privește volumul de investiții private pe cap de locuitor, dar în general, se poate afirma că investițiile în capital fix realizate în regiuni sunt foarte mici. În anul 2008 valoarea indicatorului varia între 717 lei/capita în raionul Telenești și 12888 lei/capita în municipiul Chișinău (Figura 7), media pe cele 38 de regiuni fiind de 2157 lei/capita sau 1867 lei/capita fără municipiul Chișinău. Alte două regiuni care s-au făcut remarcate pozitiv sunt raionul Rezina cu un nivel al investițiilor de 4170 lei/capita și municipiul Bălți cu 5706 lei/capita. Dacă în primul caz nivelul înalt de investiții este explicat prin prezența unui colos industrial – Uzina de Cement de la Rezina – atunci în cazul municipiului Bălți aceasta este explicat de densitatea înaltă a întreprinderilor care investesc.

Alături de raionul Telenești, la extremitatea inferioară a topului pentru anul 2008 cu investiții sub 1000 lei/capita se mai aflau raioanele Basarabeasca (834 lei/capita), Leova (839), Nisporeni (902) și Dubăsari (957). Să menționăm că din 2003 încoace, raioanele Telenești și Dubăsari practic au fost constant în coada clasamentului regiunilor după nivelul de investiții private.

Dacă lăsăm la o parte municipiul Chișinău - care se distanțează net de toate celelalte regiuni ale țării - se poate constata că la nivel de regiuni de dezvoltare, cea mai performantă este RD Nord cu investiții private de 2102 lei/capita, după care în mod surprinzător urmează UTA Găgăuzia (2006), și abia pe urmă RD Centru (1661) și RD Sud (1329). Surprinzător este faptul că dacă în anii 1990 și în anii 2000-2002 UTA Găgăuzia nu se deosebea esențial de RD Sud, în ultimii ani se observă o dezvoltare accelerată a investițiilor în regiunea respectivă.

Figura 7 Volumul de investiții private pe cap de locuitor în regiunile din Moldova, lei, anul 2008

Surse: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Sub-ratingul Dinamicii Performanței Investiționale

Procesul investițional este unul care se desfășoară în timp, de aceea, pe lângă situația la zi trebuie analizată și dinamica sa. Pentru aceasta, am introdus în rating indicele Performanței Investiționale Istorice. După cum am menționat anterior, Performanța Investițională Istorică a fost estimată de noi prin rata medie anuală de creștere a volumului de investiții private pe cap de locuitor în perioada 2004-2008.

Rezultatele acestei analize sunt cât se poate de interesante. Astfel, în perioada anilor 2004-2008 cea mai înaltă rată medie de creștere a investițiilor private pe cap de locuitor a fost realizată în raionul Rezina (84,3% anual), după care, în mod neașteptat, urmează raionul Leova cu 81,4% (Figura 7). Municipiul Chișinău se află abia pe locul 14, cu o rată medie de creștere a investițiilor de 41% anual, iar municipiul Bălți - pe locul 19. Pe ultimul loc după rata creșterii investițiilor private este raionul Basarabeasca (unde creșterea medie a fost negativă chiar și în prețuri curente, -2,5%), precedat de raionul Florești (+8,8%) și Cantemir (+11,8%). RD Sud în ansamblu este rău poziționată din punct de vedere a creșterii investițiilor private, deținând locul 35.

Figura 8 Rata medie anuală de creștere a volumului de investiții private/capita în anii 2004-2008, %

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Sub-ratingul Stabilității Investiționale

Faptul că unele regiuni analizate au demonstrat o rată medie înaltă de creștere a investițiilor în perioada analizată încă nu înseamnă că această creștere a fost stabilă. În general, numărul entităților investiționale la nivel raional este destul de mic, de aceea volumul investițiilor variază mult de la un an la altul. De exemplu, în cazul raionului Leova rata medie înaltă pentru anii 2004-2008 (locul 2, după raionul Rezina) a fost integral determinată de faptul că în anul 2004 volumul investițiilor private a crescut de 4 ori față de anul 2003, după care au urmat două episoade de scădere a volumului de investiții (2005, 2008) și două episoade de creștere moderată (2006-2007). În perioada 2004-2008 numai în opt regiuni volumul anual de investiții nu a înregistrat regrese. Pentru a ține cont de aceste aspecte, a fost elaborat un sub-rating al Stabilității Investiționale, prin simpla cumulare aritmetică a ratelor de creștere negativă a investițiilor pentru perioada observațiilor (Figura 9). Spre exemplu, în raionul Nisporeni în perioada analizată au fost trei episoade de scădere a investițiilor, cumulând -24%. În raionul Basarabeasca au fost două episoade, dar cumulând -101%. Cele opt regiuni unde nu au fost înregistrare regrese a fluxurilor investiționale au primit toate rangul 1 în acest sub-rating.

Figura 9 Sub-ratingul Stabilității Investiționale a regiunilor din Moldova, perioada 2004-2008

Surse: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Sub-ratingul Diversificării Investiționale

Pentru o analiză concludentă a fenomenului investițional la nivel regional trebuie de ținut cont și de aspectul diversificării investițiilor realizate. De exemplu, raionul Rezina este printre regiunile-campioane ca nivel al investițiilor pe cap de locuitor realizat în anul 2008 și ca rată medie de creștere a acestor investiții în perioada 2004-2008. Dar în ambele cazuri această performanță este integral datorată unei singure întreprinderi - Uzinei de Cement – care a realizat investiții colosale într-un singur sector, în timp ce alte companii din raion au fost mult mai puțin active din punct de vedere investițional. Pentru a ține cont de acest aspect, în rating s-a ținut cont și de concentrarea sectorială a investițiilor, calculată cu ajutorul indicelui de concentrare Hirshman-Herfindahl. Datele existente nu au permis analiza concentrării doar a investițiilor finanțate din resurse private. Acest neajuns al datelor statistice fost parțial înlăturat prin eliminarea sectoarelor, investițiile în care sunt integral finanțate din resurse publice - administrația publică, sănătate, educația și serviciile colective. Cuvântul „parțial” are în vedere faptul că în unele sectoare economice – cum ar fi transportul și telecomunicațiile – investițiile finanțate din resurse publice au un rol important.

Figura 10 Sub-ratingul regiunilor după indicele Hirshman-Herfindahl de concentrare a investițiilor pe sectoare economice, media pentru anii 2004-2008

Surse: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

În alte condiții egale, un grad mai mic de concentrare a investițiilor în sectoarele economice (adică un indice Hirshman-Herfindahl mai mic) denotă o situație mai bună, semnificând o distribuire mai uniformă a resurselor investiționale pe sectoarele economice. Figura 10 ilustrează ratingul regiunilor după nivelul de concentrare, începând cu regiunile unde investițiile sunt mai uniform distribuite pe sectoare de activitate (raionul Strășeni, UTA Găgăuzia, raionul Ocnița) și terminând cu cele unde investițiile sunt concentrate într-un număr relativ mic de sectoare economice (raioanele Dubăsari, Cahul, dar mai ales Rezina).

Sinteza rezultatelor în Ratingul Performanței Investiționale a Regiunilor

Ratingul general al Performanței Investiționale a Regiunilor (RAPIR) condensează într-un singur indice sintetic toate cele patru sub-ratinguri elucidate mai sus: al Performanței Investiționale Curente (PIC), al Dinamicii Performanței Investiționale (DPI), al Stabilității Investiționale (SI) și al Diversificării Investiționale (DI). Ratingul general și cele patru sub-ratinguri sunt ilustrate în Tabelul 11.

Deloc surprinzător, municipiul Chișinău este pe primul loc în rating, demonstrând cel mai înalt nivel al investițiilor pe cap de locuitor în comparație cu toate celelalte regiuni. În același timp, municipiul Chișinău a primit, alături de alte 7 regiuni, rangul 1 pentru stabilitatea investițiilor. Însă din punct de vedere a dinamicii și diversificării investiționale, municipiul se află cam la mijlocul grupului. Pe locurile 2, 4 și 6 se poziționează trei raioane – Anenii Noi, Strășeni și Criuleni – care aparent sunt favorizate investițional de amplasarea în imediata vecinătate a municipiului Chișinău.

Municipiul Bălți este pe locul 5 în top, fiind avantajat practic numai de volumul înalt al investițiilor pe cap de locuitor. Poziționarea bună a raioanelor Sângerei și Glodeni aparent reflectă amplasarea geografică avantajoasă în apropiere de municipiul Bălți, deși conform relatărilor autorităților locale municipiul Bălți deviază către sine o bună parte din investițiile care ar fi putut fi alocate în cele două raioane. Raionul Briceni este pe locul 3, iar Regiunea de Dezvoltare Nord în general este bine plasată în RAPIR (locul 9, ca și raionul Edineț în parte).

Raioanele „mari” din punct de vedere demografic și economic – Ialoveni, Hâncești, Soroca, Ungheni și Orhei – urmează unul după altul în mijlocul ratingului (de la locul 12 până la 17, Soroca și Ungheni cumulând același rang 15). Raionul Rezina, deși este avantajat de un nivel înalt al investițiilor per capita și de o creștere puternică a acestora, nu este foarte sus în top din cauza faptului că aceste investiții sunt practic integral datorate unei singure companii. Raionul Rezina este pe locul 19, pe care îl împarte cu raionul Dondușeni.

UTA Găgăuzia este pe locul 21, singurul avantaj al regiunii fiind diversificarea destul de bună a investițiilor realizate în economie. Nivelul de investiții pe cap de locuitor realizat în 2008 este destul de înalt, mai mare decât în medie pe raioane și puțin sub media națională care include și municipiul Chișinău. Însă în ultimii ani UTA Găgăuzia a demonstrat o dinamică investițională foarte bună, de aceea nu excludem că următoarea evaluare (2012) va demonstra un salt foarte puternic al performanței investiționale a regiunii.

Regiunea de Dezvoltare Centru este destul de rău în rating (locul 26), fiind „trasă în jos” de raioanele Șoldănești (locul 28), Telenești și Dubăsari (ambele pe locul 33) și Nisporeni (locul 36).

Cel mai rău în RAPIR sunt poziționate raioanele Cantemir (locul 37) și Basarabeasca (locul 38). În ambele raioane nivelul de investiții curent este foarte scăzut și destul de puțin diversificat la nivel de sec-

toare economice (predomină agricultura, plus ceva investiții publice în transporturi și telecomunicații). În ultimii cinci ani nu s-a observat nici o dinamică pozitivă în aceste raioane, din contra, au fost câteva episoade de scădere a fluxului anual de investiții de capital. Anume aceste două raioane cel mai mult trag în jos întreaga Regiunea de Dezvoltare Sud (35). În același timp, trebuie de spus că toate raioanele din Regiunea de Dezvoltare Sud demonstrează o performanță investițională inferioară mediei: Leova este pe locul 23, Taraclia - 25, Căușeni - 27, Ștefan Vodă - 28, Cimișlia - 31.

Tabelul 11 Ratingul Performanței Investiționale Regionale și sub-ratingurile de bază

regiunea	PIC	DPI	SI	DI	RAPIR
Mun. Chișinău	1	16	1	16	1
R. Anenii Noi	8	4	1	23	2
R. Briceni	15	13	11	6	3
R. Strășeni	10	34	1	1	4
Mun. Bălți	2	19	9	20	5
R. Criuleni	30	12	1	8	6
R. Sîngerei	24	18	1	12	7
R. Glodeni	29	11	14	5	8
RD Nord	13	31	1	15	9
R. Edineț	11	14	1	34	9
R. Calarași	27	7	24	4	11
R. Ocnița	20	27	13	3	12
R. Ialoveni	7	8	21	27	12
R. Hîncești	25	26	1	13	14
R. Soroca	4	25	19	18	15
R. Ungheni	6	3	25	32	15
R. Orhei	12	20	17	19	17
R. Rîșcani	23	29	12	9	18
R. Dondușeni	16	9	16	33	19
R. Rezina	3	1	32	38	19
UTA Găgăuzia	14	33	27	2	21
R. Drochia	18	17	36	7	22
R. Leova	36	2	33	11	23
R. Cahul	5	30	10	37	23
R. Taraclia	9	28	20	26	25
RD. Centru	19	24	15	30	26
R. Căușeni	22	10	31	28	27
R. Șoldănești	33	15	30	14	28
R. Ștefan Vodă	21	32	18	21	28
R. Fălești	31	23	22	17	30
R. Florești	17	37	37	10	31
R. Cimișlia	32	5	29	35	31
R. Telenești	38	22	26	24	33
R. Dubăsari	34	6	34	36	33
RD Sud	26	35	23	29	35
R. Nisporeni	35	21	28	31	36
R. Cantemir	28	36	35	22	37
R. Basarabeasca	37	38	38	25	38

Surse: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Analiza cadrului de politici de atragere a investițiilor la nivel regional

Evoluții majore în politica regională și descentralizare

Politica regională în Moldova a cunoscut evoluții contradictorii pe parcursul ultimilor două decenii, dar în linii mari se poate spune că a predominat abordarea de dezvoltare regională coordonată de la centru. Această abordare este firească ținând cont de lipsa oricăror tradiții continue în acest sens, dificultățile tranziției economice și politice care au predominat în Moldova. Gradual guvernul a preluat de la autoritățile locale mai multe competențe, cea mai recentă fiind transmiterea digurilor de protecție contra inundațiilor de la balanța autorităților locale la balanța Agenției de Stat „Apele Moldovei”. Totodată, asemenea abordare a făcut ca astăzi autoritățile publice locale să fie foarte slabe din punct de vedere al bazei fiscale, capacităților umane și instituționale, toate acestea reflectându-se și în (in)capacitatea acestor autorități de a promova investițiile la nivel local și, în general, într-un grad redus de responsabilitate pentru situația economică la nivel local și regional.

În prezent, pe harta administrativă a țării există două 3 regiuni propriu-zise, adică care nu sunt doar niște unități statistico-geografice, ci reprezintă niște regiuni ce dispun de organe administrative care pot dirija dezvoltarea lor economică și socială. Municipiul Chișinău este capitala care tradițional are rolul economic, politic și administrativ determinant pentru întreaga țară. UTA Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă formată în baza principiului etnic, ceea ce asigură o identitate a zonei și permite delimitarea ei geografică clară în raport cu restul țării. Aceasta se bucură de un nivel de autonomie foarte înalt, care i-a permis să realizeze un progres economic mai bun decât raioanele din sudul țării și pe termen lung decalajul se poate accentua. Transnistria (Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului, inclusiv municipiile Tiraspol și Bender) este și ea o regiune distinctă din punct de vedere etnic, geografic și economic (ceea ce, evident, în nici un fel nu poate îndreptăți pretențiile sale separatiste).

Celelalte 33 de unități administrativ teritoriale (32 de raioane și municipiul Bălți) nu pot fi considerate regiuni propriu-zise din cauza dimensiunilor teritoriale, demografice și economice minuscule și deficitului de resurse umane și financiare, care nu permit planificarea și dezvoltare strategică la nivel regional¹. Configurația teritorială și dimensiunile acestora sunt în mare măsură rezultatul unor decizii arbitrare și tradițiilor moștenite din perioada sovietică și nu a unor analize economice și geografice riguroase. Reunirea lor în 3 regiuni de dezvoltare (Nord, Centru și Sud), este și ea în mare măsură o decizie arbitrară,

¹ MacNeill, Campbell și Șalari, „Raportul cu privire la dezvoltarea economică”, publicat în cadrul proiectului „Moldova: cooperare în dezvoltarea regională”, finanțat de DFID și SIDA (data publicației nu este cunoscută).

deoarece criteriile care au stat la baza definirii celor 3 regiuni și arondării regionale a unităților administrativ-teritoriale nu sunt nici pe departe clare.

În mod cert, reformele locale trebuie să complementeze reformele naționale, orientate spre rezolvarea problemelor care nu țin de competența autorităților locale și nu pot fi controlate la nivel de localitate. În continuarea acestui capitol, vor fi analizate competențele și realitățile la nivel local și raional, precum și modul de interacțiune între autoritățile publice de toate nivelele în domeniul dezvoltării economice. În special, vor fi analizate competențele autorităților locale în îmbunătățirea cadrului de reglementare local și consolidarea factorilor de producere (infrastructură, instruirea forței de muncă²). Dar mai întâi, ce se poate spune despre cooperarea dintre autoritățile centrale și cele locale în materie de atragere a investițiilor și dezvoltare economică locală?

Conform articolului 3 al Legii cu privire la autoritățile publice locale, autoritățile administrației publice locale beneficiază de autonomie decizională, organizațională, gestionară și financiară, au dreptul la inițiativă în tot ceea ce privește administrarea treburilor publice locale, exercitându-și, în condițiile legii, autoritatea în limitele teritoriului administrat. Articolul 6 al aceleiași legi prevede că între autoritățile centrale și cele locale, între autoritățile publice de nivelul întâi și cele de nivelul al doilea nu există raporturi de subordonare, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Cu toate acestea, calitatea cooperării cu anumite organe la nivel central este crucială pentru exercitarea *de facto* a prerogativelor stabilite prin lege.

În asemenea circumstanțe, calitatea actului de guvernare și principiile pe baza cărora autoritățile publice centrale își bazează relația cu autoritățile publice locale influențează în mod direct performanțele autorităților publice locale în îmbunătățirea infrastructurii, creșterea calității serviciilor publice și gestionarea treburilor publice locale.

Mărturiile autorităților publice, atât centrale, cât și locale, precum și a reprezentanților societății civile indică asupra faptului că în ultimii câțiva ani, calitatea cooperării interguvernamentale a scăzut. Autoritățile publice locale nu sunt consultate, sau sunt consultate în mod sporadic sau formal în contextul elaborării unor documente de politici sau gestionării implementării unor activități și proiecte. Chiar și în procesul elaborării Strategiei Naționale de Dezvoltare pentru anii 2008-2011, autoritățile publice locale au fost consultate doar post-factum în cadrul a 9 discuții tematice la nivel regional, opiniile participanților fiind luate în considerație la discreția autorităților publice centrale de specialitate. Mai mult ca atât, introducerea unor reforme fiscale neavenite care au redus impozitul pe venitul reinvestit la cota zero („liberalizarea fiscală” din 2007), a afectat în mod substanțial capacitatea autorităților publice locale de a colecta venituri proprii. Consultările vizavi de această reformă au inclus în mare parte autoritățile publice la nivel național și organizațiile financiare internaționale, în special Fondul Monetar Internațional, vocea colectivităților locale fiind foarte slabă, dacă în general auzită.

Un exemplu negativ cum „lipsa cooperării” (ca să nu spunem ingerințe politice sau administrative brutale) poate să compromită eforturile autorităților locale de a atrage investițiile este următorul. La începutul anului 2008, autoritățile locale și raionale din Telenеști au identificat un potențial investitor din Belgia cu reședința în România, care s-a arătat disponibil să deschidă o fabrică de textile în or. Telenеști și să creeze circa 300 locuri de muncă noi. În scopul valorificării acestei oportunități și facilitării investițiilor, autoritățile publice raionale au creat un grup de lucru compus din circa 12 reprezentanți ai adminis-

² Accesul la capitalul financiar ca factor de producție nu este analizat în prezentul studiu, pentru că reglementarea pieței de capital ține de competența autorităților naționale.

trației publice locale și raionale. Grupul de lucru a oferit investitorului suport informațional și logistic, a identificat un spațiu neutilizat, a efectuat toate procedurile legale necesare pentru a asigura posibilitatea utilizării spațiului în scopuri de producere și a identificat circa 200 potențiali angajați instruiți în domeniul confecțiilor și textilelor.

În pofida eforturilor depuse de autoritățile publice locale și raionale, care au corespuns celor mai bune practici europene, investiția nu s-a realizat. La etapa desfășurării licitației, au apărut interferențe atât din partea unor persoane fizice cu conexiuni politice, cât și din partea unor subdiviziuni ai MAI, care au verificat și interogat toți membrii grupului de lucru. Conform spuselor investitorului, oficiali reprezentând autoritățile publice centrale au solicitat plata unei sume impunătoare pentru facilitarea investiției, iar interferențele au urmat după refuzul investitorului de a efectua o asemenea plată. Autoritățile publice locale presupun că un alt motiv al interferențelor ar putea fi apartenența politică a unor persoane din grupul de lucru la (pe atunci) unele partide de opoziție.

Competențele autorităților publice locale: cadrul de reglementare

Cadrul de reglementare național în domeniul gestionării afacerii (crearea afacerii, licențierea activităților, politica fiscală, etc.) joacă un rol primordial în crearea unui mediu favorabil investițiilor. Totuși, un cadrul de reglementare deficient la nivel local mărește povara administrativă asupra investitorilor și poate modifica deciziile investiționale.

Conform articolului 14 al Legii cu privire la administrația publică locală³, consiliul local are drept de inițiativă și decide, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care țin de competența altor autorități publice. În acest context, pe lângă un șir de alte atribuții, consiliile locale decid asupra următoarelor aspecte care au un rol critic în climatul investițional la nivel local:

- ❑ punerea în aplicare a impozitelor și taxelor locale, a modului și termenilor de plată a acestor, precum și acordarea de facilități pe parcursul anului bugetar;
- ❑ darea în administrare, concesiunea, darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului public al localității, precum și a serviciilor publice de interes local;
- ❑ înființarea întreprinderilor municipale și societăților comerciale sau participarea la capitalul statutar al societății comerciale;
- ❑ vânzarea, privatizarea, concesiunea sau darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului privat al localității;
- ❑ atribuirea și propunerea schimbării destinației terenurilor proprietate a localității;
- ❑ aprobarea planurilor urbanistice și de amenajare a teritoriului a localității;
- ❑ aprobarea normelor specifice și tarife pentru instituțiile publice și serviciile publice de interes local din subordine.

Primarul, care exercită puterea executivă la nivel local:

³ Legea Nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală, cu modificările și completările ulterioare.

- ☐ elaborează și propune consiliului local pentru aprobare bugetul local;
- ☐ elaborează și propune consiliului local pentru aprobare planul general de urbanism și a documentației de urbanism și amenajare a teritoriului;
- ☐ asigură executarea deciziilor consiliului local;
- ☐ conduce, coordonează și controlează activitatea serviciilor publice locale;
- ☐ eliberează autorizațiile și licențele prevăzute de lege;
- ☐ reprezintă colectivitatea locală în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice sau juridice din țară sau din străinătate.

Conform Articolului 41 al Legii cu privire la administrația publică locală, consiliul raional este autoritatea reprezentativă a populației raionului. Pe lângă un șir de alte competențe, consiliul raional exercită următoarele atribuții în domeniul dezvoltării economice:

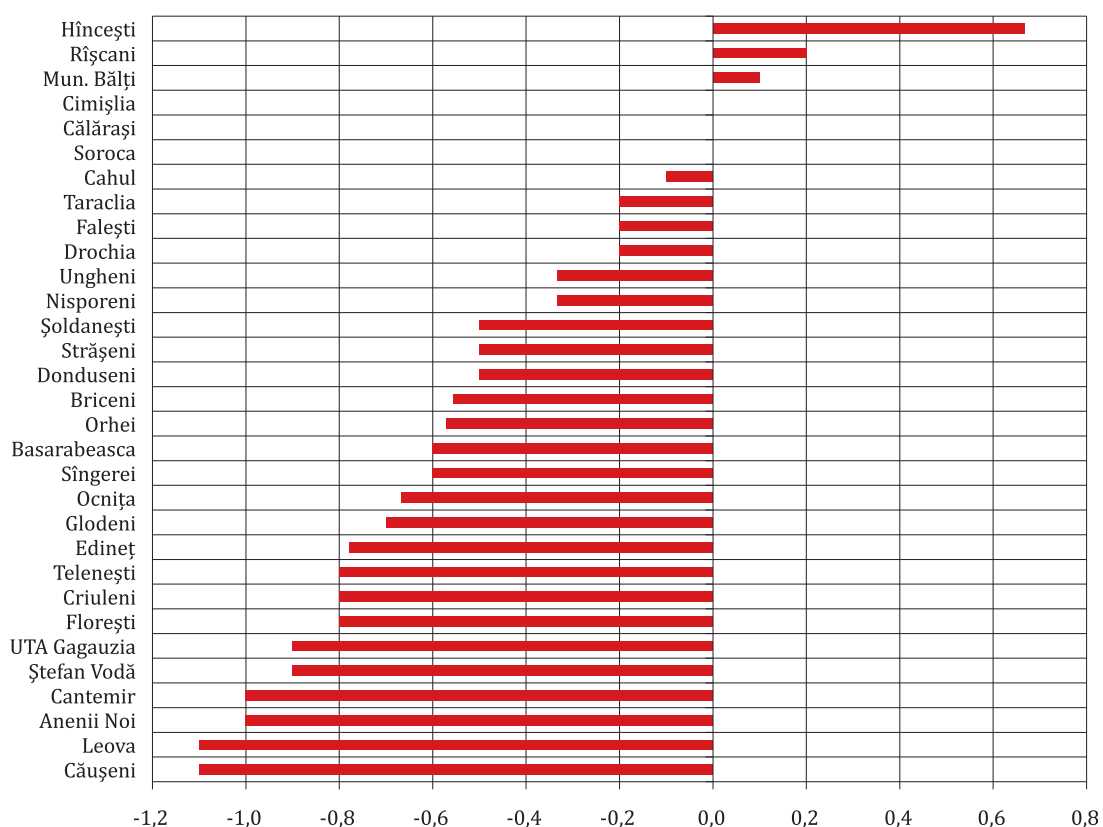
- ☐ aprobă bugetul raional, contul de încheiere a exercițiului bugetar, precum și modul de utilizare a fondurilor speciale;
- ☐ decide privind administrarea bunurilor domeniilor public și privat al raionului;
- ☐ decide privind darea în administrare, concesiunea, darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului public al raionului, precum și a serviciilor publice de interes raional;
- ☐ decide vânzarea, privatizarea, concesiunea, darea în arendă ori locațiune a bunurilor domeniului privat al raionului;
- ☐ decide organizarea serviciilor publice de interes raional și aprobă tarifele serviciilor cu plată, prestate de acestea;
- ☐ aprobă strategii, prognoze, planuri și programe de dezvoltare social-economică a raionului, programe de reface și protecție a mediului înconjurător, programe de utilizare a forței de muncă în teritoriu și monitorizează realizarea acestora;
- ☐ decide sau, după caz, propune înființarea de instituții publice și întreprinderi de interes raional, precum și participarea la fondarea societăților comerciale;
- ☐ decide asocierea cu alte autorități ale administrației publice locale, inclusiv cooperarea transfrontalieră, pentru realizarea unor lucrări și servicii de interes public, promovarea și protejarea intereselor autorităților administrației publice locale, precum și colaborarea cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate, în scopul realizării unor acțiuni sau lucrări de interes comun.

Președintele raionului, care exercită puterea executivă la nivel raional și reprezintă raionul în raporturile cu Guvernul, cu alte autorități publice centrale, cu persoane fizice și juridice din străinătate, precum și în instanțe judecătorești:

- ☐ elaborează și propune spre aprobare consiliului raional bugetul raional;
- ☐ asigură executarea deciziilor consiliului raional;
- ☐ coordonează serviciile publice descentralizate din cadrul raionului;
- ☐ asigură colaborarea raionului cu alte unități administrativ-teritoriale, inclusiv din alte țări.

Astfel, autoritățile locale de nivelul 1 și 2 dețin competențe importante în gestionarea treburilor la nivel local, iar deciziile acestor autorități completează cadrul de reglementare național și pot influența mediul de afaceri în localitatea respectivă. Deși studiarea detaliată și compararea cadrului de reglementare în diverse localități a fost în afara limitelor prezentului proiect, sondajul efectuat în rândul celor mai mari întreprinderi din cadrul fiecărui raion arată că conducătorii acestora nici pe departe nu sunt satisfăcuți de climatul de afaceri din regiune (Figura 11). Mai mult decât atât, mărturiile oamenilor de afaceri și reprezentanților autorităților din mai multe localități indică asupra faptului că impunerea unor reglementări complexe poate genera corupție și reduce din atractivitatea investițională a localității. Asemenea reglementări abuzive țin, în special de: 1) eliberarea certificatelor de funcționare a unităților comerciale, 2) eliberarea autorizațiilor în domeniul construcțiilor, certificatelor de urbanism, și 3) darea în arendă a terenurilor.

Figura 11 Nivelul de satisfacție al companiilor față de climatul de afaceri din regiune (pe scala de la -2 „absolut nemulțumit” la +2 „absolut mulțumit”)

Notă: Nivelul de satisfacție a fost calculat pe baza răspunsurilor la întrebarea „Cât de satisfăcut sunteți de climatul de afaceri din regiunea Dumneavoastră?” adresată principalelor 10 companii din regiunea respectivă. Răspunsului „foarte nemulțumit” i-a fost atribuit valoarea minus 2, „mai degrabă nemulțumit” – minus 1, „nici mulțumit, nici nemulțumit” – 0, „mai degrabă mulțumit” – plus 1, „foarte mulțumit” – plus 2. Nivelul mediu de satisfacție a fost calculat ca medie simplă a răspunsurilor date de companiile intervievate.

Surse: calculele autorilor pe baza sondajului regional cu companiile;

Conform studiului *Doing Business*, realizat anual de către Banca Mondială, în anul 2009, Moldova a avut cel mai prost clasament la capitolul emiterii autorizațiilor în construcții (poziția 161 din 183 țări incluse în studiu, cu două poziții mai jos decât în 2008). Pentru a construi un depozit în municipiul Chișinău, un antreprenor trebuie să urmeze 30 proceduri (în comparație cu media de 15,1 proceduri în țările OECD și 22,6 în țările din Europa de Est și Asia Centrală), pentru care sunt necesare 292 zile (în comparație cu media de 157 zile în țările OECD și 264 în Europa de Est și Asia Centrală). Aceste proceduri includ obținerea permisiunilor din partea unor instituții publice subordonate autorităților publice centrale, cum ar fi Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, sau Centrul de Medicină Preventivă, precum și conectarea la utilitățile publice.

În același context, pentru obținerea autorizației de construire propriu-zise din partea municipalității, este necesară prezentarea următoarelor acte⁴:

- ☐ Certificatul de urbanism pentru proiectare;
- ☐ Actele de autentificare a dreptului deținătorului de teren;
- ☐ Actele de autentificare a dreptului deținătorului de imobil (în cazul reconstrucțiilor, modificărilor construcțiilor existente, etc.);
- ☐ Expertiza tehnică pentru obiectivele supuse reconstruirii, modernizării, etc.
- ☐ Acordul gestionarului, vecinilor sau coproprietarilor autentificată notarial (după caz);
- ☐ Proiectul de execuție (inclusiv costul estimativ al obiectului) elaborat, avizat, verificat și aprobat în modul stabilit;
- ☐ Actul trasării hotarelor terenului și axelor obiectului în natură eliberat de Direcția arhitectură, urbanism și relații funciare;
- ☐ Copia contractului de antrepriză;
- ☐ Certificat de atestare – diriginte de șantier;
- ☐ Certificat de atestare – responsabil tehnic;
- ☐ Registrul de execuție al lucrărilor (forma stabilită);
- ☐ Autorizația de desființare (după caz).

Deși actele necesare pentru autorizare sunt prevăzute în Regulamentul privind certificatul de urbanism și autorizarea construirii sau desființării construcțiilor și amenajărilor⁵, aprobat prin Hotărâre de Guvern, primăria își rezervă dreptul să solicite și alte acte, fără ca acestea să fie specificate în vreo decizie a autorităților naționale sau locale. Mai mult ca atât, deși regulamentul prevede eliberarea autorizării în decurs de 30 zile, în practică această procedură durează în medie 45 zile⁶. Tărăgănarea neîntemeiată a procedurii de eliberare a autorizațiilor, cu încălcarea termenelor stabilite, figurează printre cele mai mari deficiențe reclamate de companiile din domeniul construcțiilor. Interviuurile realizate arată că în alte localități decât în municipiul Chișinău, procedurile poate să dureze și mai mult, solicitanții suferind de multe ori din cauza faptului că le sunt estorcate mijloace bănești pentru prestarea unui serviciu la care oricum au dreptul.

⁴ Pagina oficială a Primăriei Chișinău, http://www.chisinau.md/Acte_necesare

⁵ Hotărârea Guvernului Nr. 360 din 18.04.1997

⁶ Banca Mondială, „*Doing Business 2008*”, <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/DealingLicenses/Details.aspx?economyid=129#17>

Pe lângă prevederile stabilite prin acte normative adoptate la nivel central, consiliile locale deseori adoptă prevederi ce introduc complexități adiționale în cadrul de reglementare și afectează în mod advers mediul de afaceri local. Această practică poate fi exemplificat prin Regulamentul privind eliberarea autorizațiilor de funcționare a unităților comerciale și de prestare a serviciilor sociale pe teritoriul municipiului Chișinău, aprobat prin Decizia Consiliului municipal Chișinău nr. 13/4 din 27.12.2007⁷, care prescrie prezentarea unui șir de acte pentru diverse unități comerciale. Dacă în cazul municipiului Chișinău, informația privind actele necesare este plasată pe pagina oficială a municipiului, în cazul altor localități, această informație nu este ușor disponibilă prin surse electronice, fie din cauză că primăria nu dispune de pagină Internet, fie din cauză că pagina nu include informație cu privire la actele necesare pentru obținerea diverselor certificate și autorizații⁸.

Odată cu demararea reformei cadrului de reglementare la nivel național, raioanele au preluat unele practici pozitive menite să faciliteze interacțiunea antreprenorilor cu autoritățile administrației publice locale. Un exemplu relevant este introducerea ghișeelor unice la eliberarea unor acte sau autorizații. La Ungheni, pe lângă biroul de arhitectura a fost creat un ghișeu unic pentru eliberarea certificatelor de urbanism și autorizațiilor de construcții. La Telenesti, prin intermediul ghișeului unic, Centrul de Medicină Preventivă organizează și dirijează activitatea practică, organizatorică în probleme de expertiză igienică a produselor și mărfurilor, avizare sanitaro-epidemiologică a funcționării unităților economice, asigură relațiile cu publicul în probleme de expertize igienice. Practica de introducere a ghișeelor unice are însă rezultate mixte. În unele cazuri, oamenii de afaceri nu sunt mulțumiți de prestația ghișeelor unice, motivând că durata eliberării actelor și costurile pentru acestea s-au mărit. Totuși, ghișeele unice pot servi drept un instrument important în reducerea oportunităților de corupție.

Competențele autorităților publice locale: infrastructura

Conform Articolului 14 al Legii cu privire la autoritățile publice locale, consiliile locale decid asupra lucrărilor de proiectare, construcție, întreținere și modernizare a drumurilor, podurilor, fondului locativ, precum și a întregii infrastructuri economice, sociale și de agrement de interes local. Conform Articolului 43 al Legii, consiliile raionale au aceleași competențe în privința obiectivelor de infrastructură de interes raional. Astfel, conform prevederilor legislației, autoritățile locale de nivelul 1 și 2 nu doar că au posibilitatea, dar și obligația, de a efectua reparația și reconstrucția drumurilor, sistemelor de apă și canalizare, rețelelor de gaze, aflate la balanța autorității.

În realitate, nici o autoritate publică locală nu are suficiente resurse pentru a efectua lucrări de infrastructură, care sunt deosebit de costisitoare. Veniturile proprii ale autorităților publice locale reprezintă o cotă foarte mică din bugetul localității, cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți și UTA Găgăuzia, cealaltă parte fiind finanțată prin transferuri din bugetul de stat (vedeți o informație detaliată asupra veniturilor locale la nivel de raioane/municipii/UTA Găgăuzia în Anexa 2).

După estimarea veniturilor proprii, care provin din administrarea impozitelor, taxelor și încasărilor prevăzute în Articolele 4 și 5 ale Legii cu privire la finanțele publice locale (LFPL), și a cheltuielilor publice

⁷ Pagina oficială a Primăriei Chișinău, http://www.chisinau.md/Sites/chisinau_md/Uploads/Autorizatie_comert_prestari_servicii.7FBB544A9CBA47938733A5D898F2B948.doc

⁸ Vezi, de exemplu, pagina oficială a primăriei Soroca, <http://www.primisoroca.md/>

ce revin în medie la un locuitor, se creează o necesitate de finanțare, care este acoperită din bugetul de stat. Conform Articolului 10 al LFPL, cheltuielile bugetare medii pentru un locuitor se calculează anual pentru fiecare grupă de cheltuieli la etapa elaborării prognozei macroeconomice pe anul viitor. Astfel, necesitățile autorităților publice locale sunt calculate conform unor norme metodologice stabilite de Ministerul Finanțelor și verificate prin direcțiile finanțe ale unităților administrative de nivelul doi, adică de autoritățile raionale.

Finanțarea investițiilor și reparațiilor capitale este efectuată prin alocarea veniturilor proprii, deseori insuficiente pentru proiectele costisitoare de infrastructură, sau prin transferuri cu destinație specială. Obiectele de reparații capitale și investiții capitale în construcții sunt incluse într-o listă anexată la Legea bugetului de stat, care conține beneficiarii și obiectivele, precum și suma totală de finanțare, inclusiv cheltuieli de bază și mijloace speciale. Autoritățile publice locale prezintă anual propuneri pentru finanțarea investițiilor și reparațiilor capitale, inclusiv estimări pe termen mediu (3 ani). Conform normelor metodologice elaborate de Ministerul Finanțelor pentru elaborarea bugetului pe anul 2009⁹, principiul de selectare a obiectivelor ce urmau să fie incluse în proiectul programului investițiilor capitale pe anul 2009 a fost realizarea unor Hotărâri de Guvern considerate prioritare, cum ar fi Hotărârea Guvernului nr.242 din 1 martie 2005 cu privire la aprobarea Programului Național „Satul Moldovenesc”, Hotărârea Guvernului nr. 1406 din 30 decembrie 2005 cu privire la aprobarea programului de alimentare cu apă și canalizare a localităților din Republica Moldova până în anul 2015, etc. Este de menționat că hotărârile de Guvern menționate reprezintă „prioritățile locale” văzute din perspective autorităților publice centrale de specialitate care au elaborat documentele de politici respective. Participarea autorităților publice locale la elaborarea documentelor de politici este de cele mai multe ori limitată, și are doar caracter consultativ.

Mai mult ca atât, conform prevederilor normelor metodologice, propunerile organelor publice referitor la proiectele listelor obiectelor pentru investiții capitale și reparații capitale supuse finanțării din bugetul de stat pe anul 2009, care nu corespundeau principiilor enumerate în normele metodologice, nu erau luate în considerație la determinarea cheltuielilor bugetului de stat pe anul 2009. Astfel, obținerea finanțării pentru investiții de infrastructură depinde în mare măsură de capacitatea autorităților publice locale de a-și argumenta și loba interesele la nivel central, iar acest fapt creează posibilități de trafic de influență, inclusiv interferență pe principii politice, și corupție.

Pentru finanțarea investițiilor în infrastructură, autoritățile publice locale au de asemenea posibilitatea de a contracta împrumuturi pentru cheltuieli de capital sau a atrage surse de asistență externă acordate de guverne străine. Conform Articolului 14 al LFPL, autoritățile executive ale unităților administrativ-teritoriale atât de nivelul întâi, cât și de nivelul al doilea, în baza deciziilor autorităților reprezentative și deliberative respective, au dreptul să contracteze împrumuturi pe termen scurt și pe termen lung pentru cheltuieli de capital de la instituțiile financiare și de la alți creditori atât din țară, cât și de peste hotare. În caz de contractare a unor asemenea împrumuturi, atât autoritatea executivă, cât și autoritatea reprezentativă și deliberativă respectivă se obligă să ramburseze împrumutul, să plătească dobânzile aferente acestui împrumut și să onoreze garanția acordată numai din veniturile bugetului respectiv, altfel contractele de perfectare a creditelor se consideră nule. Mai mult ca atât, suma totală a datoriilor bugetelor corespunzătoare la împrumuturile deja contractate sau garantate, la împrumuturile care urmează să fie

⁹ Ministerul Finanțelor, „Norme metodologice privind elaborarea și prezentarea de către autoritățile publice centrale a propunerilor la proiectul bugetului de stat pe anul 2009”, http://www.mf.gov.md/common/actnorm/budget/notemetods/NORME_metodologice_la_proiect_buget_2009.doc

contractate și la dobânzile aferente acestora, nu poate depăși 20% din totalul veniturilor anuale ale bugetelor respective.

În condițiile în care veniturile proprii ale autorităților publice locale sunt foarte mici în comparație cu necesitățile de investiții, acestea se confruntă cu probleme în accesarea unor împrumuturi. Pentru a putea rambursa împrumuturi pentru renovarea infrastructurii, chiar și împrumuturi obținute în condiții concesiionale, autoritățile publice locale ar fi nevoite să crească taxele și impozitele locale, sau tarifele la servicii, cum ar fi tarifele la transport, apă, etc. Ambele opțiuni sunt nepopulare din punct de vedere politic și dificil de realizat în practică. Chiar și atunci când împrumutul este contractat de Guvern, iar autoritățile publice locale trebuie să ramburseze doar o parte din credit, sau să asigure costurile de menținere a obiectului de infrastructură, cum ar fi în cazul proiectului Băncii Mondiale de aprovizionare cu apă și canalizare¹⁰, în cadrul căruia una din condițiile de participare este majorarea tarifului la apă pentru a acoperi costurile de menținere a sistemelor renovate, autoritățile publice locale sunt reticente să acopere astfel de cheltuieli și se adresează la autoritățile publice centrale pentru finanțare.

Sistemul actual al finanțelor publice locale creează hazard moral, pentru că autoritățile publice locale nu au nici un stimul să lărgască baza de impozitare și să crească cota veniturilor proprii. Mai mult ca atât, conform mărturiilor autorităților publice locale, atragerea investițiilor în localități deseori nu contribuie în mod semnificativ sau direct la mărirea bazei de impozitare, deoarece companiile preferă să-și înregistreze afacerea în Chișinău, chiar și atunci când își desfășoară activitatea de bază într-o anumită localitate.

Pe lângă aceasta, conform articolului 3 al Legii cu privire la finanțele publice locale, suma veniturilor prognozate și neîncasate în bugetul raional, precum și cheltuielile efectuate suplimentar nu se recuperează de la bugetul de alt nivel, pe când veniturile încasate suplimentar și economiile de cheltuieli (cu excepțiile prevăzute de lege) rămân la dispoziția autorității respective. Astfel, autoritățile publice locale sunt avantajate de subestimarea prognozelor (ascunderea) veniturilor proprii, pentru a acumula resurse adiționale pe parcursul anului bugetar.

Competențele autorităților publice locale: educația

Unul din principalii factori care determină decizia companiilor de a investi este disponibilitatea forței de muncă calificate. Datele statistice sugerează că în raioanele unde există mai multe școli profesionale și colegii, companiile sunt tentate să investească mai mult. Totuși, pentru a asigura necesarul de forță de muncă calificată cu competențe relevante pentru companii, este nevoie de un sistem educațional complex, care ar include și politici de învățare pe tot parcursul vieții în corelare cu evoluțiile pieței muncii, prin largă consultare a partenerilor sociali, a mediului de afaceri, a celorlalte instituții/organizații implicate în sistem. Din perspectiva dezvoltării economice la nivel local, sunt deosebit de importante două elemente ale sistemului educațional: (i) învățământul secundar profesional (vocațional), care asigură pregătirea într-o meserie și perfecționarea și recalificarea muncitorilor calificați și a persoanelor disponibilizate

¹⁰ Banca Mondială, *Proiectul de aprovizionare cu apă și canalizare*, http://www-wds.worldbank.org/external/default/main?pagePK=64193027&piPK=64187937&theSitePK=523679&menuPK=64187510&searchMenuPK=64187283&siteName=WDS&entityID=000334955_20080425080712

și (ii) sistemul de formare profesională continuă, care țințește dezvoltarea competențelor și abilităților profesionale, adaptarea lor la condițiile social-economice în permanentă schimbare.

La începutul anului de studii 2009/10, rețeaua învățământului secundar profesional cuprindea 75 unități, dintre care 2 unități (școli de meserii) aparțineau sectorului privat. Această rețea este formată din 23 școli de meserii (inclusiv 6 unități pe lângă instituțiile penitenciare), 50 școli profesionale și 2 licee profesionale, cu un număr total de 24,7 mii elevi¹¹.

Instituțiile din învățământul secundar profesional de stat sunt subordonate Ministerului Educației și gestionate prin direcțiile raionale de învățământ. Odată cu implementarea reformei administrativ-teritoriale din 1998, a fost făcută încercarea de a trece instituțiile de învățământ secundar profesional la balanța și în gestiunea autorităților publice locale de nivelul 2 (județene), însă acest transfer nu a fost realizat pe deplin înainte de reforma administrativ-teritorială din anul 2002.

Instituțiile de învățământ secundar profesional de stat sunt finanțate din bugetele raionale, necesitățile de cheltuieli ale acestora fiind calculate conform normelor metodologice emise de către Ministerul Finanțelor și asigurate prin transferuri de la bugetul de stat. Conform Articolului 61 al Legii învățământului, unitățile de învățământ profesional de stat pot beneficia de finanțare din contul mijloacelor alocate de agenții economici, precum și din surse nebugetare și surse private. Alocațiile nebugetare, indiferent de mărimea acestora, nu pot condiționa reducerea mijloacelor bugetare alocate pentru învățământul profesional.

De asemenea, pot fi create și instituții secundar profesionale private. Conform articolului 8 al Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător¹², activitatea instituțiilor de învățământ privat de toate nivelurile, treptele și formele, precum și învățământul complementar (extrașcolar) și/sau pentru adulți, cu excepția celui finanțat de la bugetul public național se supune licențierii. Pentru a obține licență în domeniul învățământului, atât pentru învățământul de bază, cât și pentru învățământul extra-școlar, este nevoie de aprobarea planurilor de învățământ din partea Ministerului Educației¹³. Conform Articolului 38 al Legii învățământului, planurile de învățământ și programele de studii pentru învățământul secundar profesional se elaborează de Ministerul Educației împreună cu alte ministere și departamente, ținându-se seama de propunerile instituțiilor de învățământ secundar profesional și ale factorilor interesați, și se aprobă de Ministerul Educației, indiferent de subordonarea instituțiilor de învățământ.

Conform articolului 40¹ al Legii învățământului, autoritățile administrației publice locale de nivelul doi fac propuneri de înființare, reorganizare sau lichidare a instituțiilor de stat de învățământ secundar profesional și le înaintează spre examinare Ministerului Educației. Ministerul, la rândul său, oferă avizul cu privire la propunerea autorităților publice locale și prezintă propunerea spre examinare și decizie Guvernului. Conform informației neoficiale oferite de reprezentanți ai Ministerului Educației, în ultimii câțiva ani, autoritățile publice locale nu au venit cu inițiative în acest sens.

¹¹ Biroul Național de Statistică, "Activitatea instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate la începutul anului de studii 2009/10", <http://www.statistica.md>.

¹² Legea Nr. 451 din 30.07.2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, publicată la 18.02.2005 în Monitorul Oficial Nr. 26-28

¹³ Camera de Licențiere, Ghidul de licențiere, <http://www.licentiere.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=82&id=138>

Doar aproximativ jumătate din absolvenții școlilor profesionale/vocaționale și o treime din absolvenții colegiilor își pot găsi un loc de muncă după absolvire¹⁴. Aceasta contribuie la faptul, că instruirea profesională/vocațională este privită ca o opțiune inferioară care nu sporește accesul la piața forței de muncă și un loc de muncă decent¹⁵. Conform Articolului 21 al Legii învățământului, nomenclatorul de meserii în care se efectuează pregătirea profesională se aprobă de către Guvern, la propunerea Ministerului Economiei, a Ministerului Sănătății, a Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului și a Ministerului Educației, în comun cu alte ministere și departamente. Legea nu prevede obligativitatea consultării nomenclatorului de meserii cu partenerii sociali sau implicarea acestora în altă modalitate.

Sistemul de învățământ secundar profesional în Republica Moldova este învechit și răspunde într-o măsură redusă cerințelor pieței și necesităților locale. Proiectarea, furnizarea și evaluarea instruirii profesionale este înalt centralizată, iar competențele autorităților publice locale în acest domeniu sunt foarte limitate. Deși companiile pot încheia contracte cu instituțiile de învățământ profesional pentru pregătirea specialiștilor, programele de instruire oricum sunt aprobate la nivel central. Guvernul a adoptat în 2004 Concepția dezvoltării profesionale continue¹⁶, care prevede flexibilizarea sistemului de învățământ profesional, creșterea rolului companiilor și altor parteneri sociali în gestionarea instituțiilor de învățământ profesional, sporirea gradului de transparență a deciziilor în cadrul acestui sistem, dar prevederile acestei Concepții rămân a fi încă declarative. În anul 2008, câțiva donatori, inclusiv Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare, și-au retras înainte de termen asistența oferită pentru dezvoltarea învățământului vocațional, invocând o relație de lucru dificilă cu autoritățile publice centrale, precum și lipsa unei clarități cu privire la politicile în domeniu¹⁷.

Sistemul de formare profesională continuă este mai puțin reglementat și mai flexibil. Conform Hotărârii Guvernului Nr. 1224 din 09.11.2004 cu privire la organizarea formării profesionale continue, formarea profesională continuă semnifică orice proces de instruire în cadrul căruia o persoană, având o calificare ori o profesie, își asigură completarea și dezvoltarea competențelor deja dobândite sau dobândirea de noi competențe, iar activitățile de formare profesională continuă se desfășoară în condițiile liberei cereri și oferte. Formarea profesională continuă se realizează în instituții educaționale de formare profesională continuă specializate și în alte tipuri de instituții de învățământ de stat ori privat, care sunt supuse acreditării academice sau care activează în bază de licență și sunt abilitate pentru această activitate în conformitate cu legislația în vigoare. Finanțarea formării profesionale continue poate fi realizată din diverse surse, inclusiv din surse bugetare prevăzute pentru formarea profesională continuă, din surse bugetare din fondul de șomaj, din sursele financiare alocate de agenții economici, din sursele financiare proprii ale solicitanților de asemenea servicii, din mijloace provenite din proiecte internaționale și din alte surse de finanțare prevăzute de legislația în vigoare.

La nivel național, instituția principală care organizează programe de instruire profesională continuă este Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă (ANOFM). ANOFM oferă un șir de cursuri gratuite cu durata de la 0,5 până la 6 luni, inclusiv înafara municipiului Chișinău, pentru recalificarea șomerilor și instruirea într-o meserie. În anul 2009 ANOFM a asigurat instruirea profesională pentru 4452 șomeri.

¹⁴ European Training Foundation (2007), "Migration Patterns and Human Resource Development Issues in Moldova", citat în Japanese Social Development Fund: Youth Program and Youth Institutions Evaluation Project, "Phase II Report: Youth Needs Assessment and Evaluation of Youth Institutions/Culture Houses", mimeo, septembrie 2008

¹⁵ Japanese Social Development Fund: Youth Program and Youth Institutions Evaluation Project, "Phase II Report: Youth Needs Assessment and Evaluation of Youth Institutions/Culture Houses", mimeo, septembrie 2008

¹⁶ Hotărârea Guvernului nr.1334 din 3 decembrie 2004.

¹⁷ Swisscontact, Annual Report 2008, <http://www.swisscontact.ch/any/resources/pdf/SwisscontactAnnualReport2008.pdf>

Totuși, potențialul pieței de instruire continuă este mult mai mare, la fel ca și necesitățile companiilor și angajaților.

Atât autoritățile publice locale (din contul resurselor proprii), cât și companiile private, pot organiza și finanța cursuri de formare profesională continuă în cadrul oricărei instituții de învățământ acreditate. Totuși, cerința de aprobare a programelor de învățământ de către Ministerul Educației se aplică și în domeniul formării profesionale continue. Aprobarea programelor de învățământ se efectuează în conformitate cu Normele metodologice de elaborare și aplicare a standardelor Programelor de formare continuă, aprobate prin ordinul Ministrului Educației Nr. 549 din 16.11.2005. Normele metodologice reglementează în mod detaliat tipurile-standard de programe de formare profesională continuă, numărul de ore pentru realizarea acestora, cerințele de practică pentru participanți la programele respective, etc. Autorii programelor trebuie să prezinte informații detaliate cu privire la program, inclusiv disciplinele predate, numărul de ore, forma de evaluare, graficul procesului de studii, durata practicii, baza didactică, cadrele care participă la procesul de instruire, asigurarea tehnico-materială, etc. Legislația nu prevede o altă modalitate de atac al deciziilor Ministerului Educației cu privire la aprobarea programelor de studii decât procedura prevăzută de contenciosul administrativ.

Acest nivel de supra-reglementare a educației formale și a instruirii continue practic lasă autoritățile publice locale fără nici un instrument de politică prin intermediul căruia să poată influența situația pe piața muncă la nivel local și regional.

Asistența externă în dezvoltare la nivel local

În perioada 2000-2008, Guvernul Republicii Moldova a contractat proiecte de asistență externă în dezvoltare în mărime de circa 1.359 milioane dolari SUA, dintre care 964,2 milioane dolari SUA în formă de granturi (asistență financiară și tehnică nerambursabilă și 394,8 milioane dolari SUA în formă de credite¹⁸. Peste 80% din împrumuturile contractate au fost îndreptate pentru implementarea proiectelor investiționale în domeniul aprovizionării cu apă potabilă și canalizare, reabilitarea infrastructurii sociale, reabilitarea drumurilor în sectorul energetic, procurarea de utilaj de producere, lansarea programelor de finanțare a afacerilor în zonele rurale, dotarea laboratoarelor de certificare etc. Astfel, asistența externă este o sursă importantă de finanțare a dezvoltării economice, atât la nivel național, cât și la nivel local.

Deși procedurile de acordare a asistenței oficiale în dezvoltare variază de la donator la donator, marea majoritate a acestora trec prin aceleași etape de identificare a domeniilor de intervenție, a instituțiilor partenere și a categoriilor de beneficiari. În primul rând, donatorii încheie acorduri-cadru de colaborare cu Republica Moldova, care prevăd condițiile principale de acordare a asistenței externe, drepturile și obligațiile părților, etc. Deoarece asistența oficială externă este acordată din bugetul țării donatoare, adică de contribuabilii acestei țări, una din condițiile de acordare a asistenței este scutirea acesteia de orice tip de impozite și taxe în țara beneficiară. Astfel, acordurile-cadru de colaborare conțin în mod obișnuit clauze referitor la acordarea facilităților fiscale și vamale asistenței externe și sunt ratificate de Parlament conform Legii cu privire la tratatele internaționale. Tocmai în virtutea existenței unor asemenea acorduri interstatuale, autoritățile publice centrale în mod inevitabil au un rol important în relația dintre donatori și autoritățile locale.

¹⁸ Calculele Direcției de coordonare a politicilor și asistenței externe din cadrul Aparatului Guvernului.

Practic fiecare donator elaborează strategii regionale de acordare a asistenței externe pe termen mediu și scurt, în baza cărora sunt elaborate strategiile pe țară, care conțin analiza situației în țara recipientă, identificarea și argumentarea domeniilor în care va fi acordată asistența, modalitățile de colaborare cu instituțiile și organizațiile din țară și, în unele cazuri, bugetul pe perioadă medie.

Următoarea etapă este elaborarea unui program anual și/sau identificarea proiectelor specifice de asistență externă. Conform Hotărârii de Guvern Nr. 838 din 09.07.2008 privind instituirea Comitetului interministerial pentru planificarea strategică, atribuțiile Comitetului includ asigurarea corelării programelor de asistență externă cu prioritățile strategice identificate și monitorizarea realizării programelor de asistență externă și acordurilor semnate în numele Guvernului Republicii Moldova cu instituțiile financiare internaționale și instituțiile/țările - parteneri de dezvoltare. Astfel, Comitetul poate decide și distribuirea geografică a asistenței, în special atunci când este vorba despre investiții semnificative în infrastructură, cum ar fi reconstrucția drumurilor, sistemelor energetice, etc.

Identificarea proiectelor, stabilirea componentelor proiectelor și elaborarea documentației de proiect sunt de regulă efectuate într-un proces iterativ de consultare între donator și autoritatea centrală de specialitate responsabilă de domeniul ales, în baza strategiilor sectoriale și studiilor de fezabilitate și fezabilitate. Dacă proiectele sau activitățile proiectelor au o componentă locală (aprovizionarea cu apă și canalizare a anumitor raioane sau localități, construcția unui anumit drum, reconstrucția instituțiilor de menire socială în anumite localități, asigurarea cu echipament a unor anumite gospodării), în procesul de consultare sunt de regulă incluși și reprezentanți ai autorităților publice locale sau beneficiarilor locali. Deși opinia autorităților publice locale are doar un caracter consultativ, sentimentul de apartenență și participare locală este deseori foarte important pentru asigurarea succesului proiectului, de aceea această opinie este ascultată și luată în considerare, în special de către donator. În aceste condiții, capacitatea autorităților publice locale de a-și argumenta necesitățile și politicile sale, de a asigura acces la date și informație, poate juca un rol determinant în decizia de acordare a asistenței externe.

În procesul de gestionare și monitorizare a procesului de implementare a proiectelor, de obicei sunt create Comitete de Supraveghere, compuse din reprezentanți ai autorităților publice centrale de specialitate, ai donatorilor, ai autorităților publice locale relevante și ai organizațiilor societății civile active în domeniu. Comitetele de supraveghere se întâlnesc, de regulă, trimestrial, și decid asupra principalelor direcții de activitate a proiectului respectiv. Participarea la ședințele comitetelor reprezintă o altă posibilitate pentru autoritățile publice locale de a influența deciziile de alocare a resurselor.

Unii donatori pot decide să ofere asistență externă autorităților locale în mod direct, fără consultarea detaliată sau aprobarea formală a Guvernului. Aceasta decizie poate fi dictată atât de lipsa încrederii în procesul decizional sau sistemele naționale de management, cât și de procedurile și cerințele interne ale donatorului. În asemenea cazuri, componentele și activitățile proiectului sunt bazate într-o măsură mai mare pe analizele proprii ale donatorului, iar consultările sunt purtate direct cu grupurile de beneficiari.

Însă chiar și în cazurile când donatorul oferă asistență direct autorităților publice locale, cu consultarea limitată sau fără consultarea autorităților centrale ale țării recipiente, autoritățile locale nu pot opera în izolare și în mod inevitabil intră în contact cu autoritățile publice centrale în procesul de implementare a proiectului. Spre exemplu, facilitățile fiscale și vamale sunt acordate în mod practic prin actualizarea trimestrială a listei proiectelor de asistență externă incluse în Hotărârea Guvernului Nr. 1357 din 06.12.2007 cu privire la modul de aplicare a cotei zero a TVA la livrările de mărfuri, servicii efectuate pe teritoriul țării și de acordare a facilităților fiscale și vamale pentru proiectele de asistență tehnică externă

în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Plus la aceasta, aprobarea unor documente sau efectuarea unor lucrări care trebui să fie conforme unor norme sau standarde naționale (construcția drumurilor, aprovizionarea cu apă și canalizare, reconstrucția unor grădinițe) implică cooperarea cu autoritățile publice centrale de specialitate.

Unii donatori, în rezultatul analizei necesităților și consultărilor cu autoritățile publice naționale, locale și societatea civilă, decid să implementeze proiecte principalul beneficiar al cărora este administrația publică locală sau comunitatea. Un exemplu ar fi Programul de Dezvoltare Locală Integrată implementat de Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), unul din scopurile căruia¹⁹ este dezvoltarea capacităților autorităților locale să planifice, implementeze, monitorizeze și evalueze activități de dezvoltare economică, socială și de mediu.

La moment, cea mai reală posibilitate a autorităților publice locale de a atrage fonduri de asistență externă pentru dezvoltare sunt programele de cooperare transfrontalieră sau programele tematice finanțate de Uniunea Europeană, în cadrul cărora autoritățile publice locale pot aplica cu propuneri de proiecte în mod direct. La moment, Moldova este eligibilă pentru două programe: Programul de cooperare transfrontalieră Moldova-România-Ucraina 2007-2013 și Programul de cooperare trans-frontalieră Marea Neagră 2007-2013. Aceste programe sunt menite să susțină măsurile transfrontaliere de cooperare pe ambele părți ale frontierei externe a Uniunii Europene pentru dezvoltarea infrastructurii fizice și de afaceri, îmbunătățirea serviciilor de educație și sociale, protecția mediului înconjurător.

Practici pozitive în atragerea investițiilor

În contextul concurenței acerbe pentru investiții la nivel global, guvernele naționale și locale întreprind acțiuni pro-active pentru a atrage și a menține investițiile din partea companiilor internaționale prin creșterea valorii și numărului de stimuli fiscali și financiari, astfel ca firmele să investească pe teritoriul lor. Stimulii fiscali pentru investiții la nivel regional și local pot fi în formă de scutiri de impozite locale, tarife reduse la servicii, etc. Stimulii financiari se exprimă în acordarea și pregătirea spațiilor de producere, îmbunătățirea infrastructurii locale, sau crearea condițiilor pentru instruirea forței de muncă. Guvernele sunt în special interesate de investiții în sectorul de producere, care de regulă generează un număr impunător de locuri de muncă. Pentru a atrage astfel de investiții, atât guvernele naționale, cât și guvernele locale oferă seturi de stimuli de o valoare impunătoare.

Însă acordarea unor asemenea stimuli poate avea un cost mai mare decât beneficiile aduse și redirectionează resursele de la alte bunuri publice, cum ar fi educația sau infrastructura. Există opinii că, de fapt, trebuie limitate posibilitățile guvernelor subnaționale de a oferi stimuli pentru investiții, deoarece concurența între autoritățile regionale sau locale pentru investițiile care oricum vin în țară reduce beneficiile totale pe care le-ar putea primi țara de la aceste investiții²⁰. Astfel, în Canada, spre exemplu, practic toate din cele 10 provincii interzic orașelor din cadrul provinciei să ofere orice tip de stimuli pentru investiții.

¹⁹ PNUD Moldova, Programul de Dezvoltare Locală Integrată, <http://www.undp.md/projects/ILDP.shtml>

²⁰ Weber, R. and D Santacroce (2007), "The Ideal Deal: How Local Governments Can Get More for Their Economic Development Dollar", Washington and Chicago: Good Jobs First and University of Illinois at Chicago Centre for Urban Economic Development, <http://www.goodjobsfirst.org/pdf/idealdeal.pdf>.

Acest argument, totuși, este mai relevant pentru țări mari și eterogene, cum ar fi Brazilia, China, sau India, unde diferențele regionale și locale pot fi semnificative. Pentru țările mai mici, cum este Moldova, competiția pentru investiții are loc între țările din regiune sau țările cu caracteristici similare, iar calitatea cadrului de reglementare la nivel local poate spori sau diminua determinarea investitorului de a-și aduce afacerea în țară. Mai mult ca atât, în țările în tranziție, condițiile de infrastructură și forță de muncă sunt tot atât, sau poate chiar mai importante decât cadrul de reglementare.

Studiile empirice²¹ indică asupra faptului că stimulii fiscali și financiari oferți de autoritățile unei țări joacă un rol limitat în decizia de a investi într-o țară, dacă comparăm asemenea investiții cu alți factori. Cu toate acestea, stimulii joacă un rol semnificativ atunci când alți factori sunt mai mult sau mai puțin identici, sau atunci când un investitor studiază posibilitatea de a investi într-o regiune unde diferite țări oferă aceleași oportunități de investiții. Astfel, deși stimulii oferți de autorități nu sunt considerați semnificativi în decizia de a investi în Europa Centrală și de Est, acordurile individuale între investitor și autorități au jucat un rol important pentru decizia unor anumite grupuri de investitori de a investi într-o anumită țară. Această concluzie este în special adevărată în cazul României, Ungariei, Bulgariei.

Atragerea investițiilor companiei Nokia în România

La 26 martie 2007, reprezentanții Consiliului Județean Cluj, România și ai companiei finlandeze Nokia, unul din cei mai mari producători de telefoane mobile din lume, au semnat un memorandum de înțelegere cu privire la deschiderea unei uzine de telefoane mobile și a unui centru de cercetare, investiție estimată la 60 milioane Euro²². Uzina Nokia din localitatea Jucu a fost deschisă la începutul anului 2008, oferind inițial circa 500 locuri de muncă, numărul angajaților urmând să crească la 3500 până la sfârșitul anului 2010²³.

Însă primele contacte între autoritățile județului Cluj și compania Nokia au avut loc în toamna anului 2005. Conducerea companiei au investigat mai multe alternative de plasare a noii uzine de producere a telefoanelor mobile, inclusiv în câteva țări europene, printre care și Polonia, și alte 4 orașe din România. Negocierile cu autoritățile naționale și județene au fost păstrate în secret până la începutul anului 2006, atunci când Nokia a luat decizia de a-și plasa investiția în Cluj. Unul din motivele principale a acestei decizii a fost proximitatea unei universități tehnice bune și disponibilitatea absolvenților facultății de inginerie de a lucra pentru un salariu considerabil mai mic decât în Europa de Vest²⁴. Totuși, și facilitățile oferite de guvernul național și autoritățile județene, au jucat un rol important în alegerea locației pentru uzină.

Conform memorandumului de înțelegere, investiția Nokia este realizată în Parcul Industrial Tetracom 3, administrat de firma Tetarom SA, ai cărei acționari sunt Consiliul Județean Cluj (cu peste 98%) și consiliile locale ale celor cinci municipii din județ: Cluj-Napoca, Turda, Câmpia Turzii, Dej, Gherla și a orașului Huedin. Parcul industrial este amplasat pe un teren de 159 hectare, 90 de hectare fiind acordate com-

²¹ UNCTAD, World Investment Report 2006; Banacek, V., M. Gonicki, D. Holland, M. Sass, 2000, "The Determinants and Impact of Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe: A comparison of survey and econometric evidence", *Transnational Corporations, Journal of United Nations*, 9: 163-212, citat în Bitzenis, A., "Did Financial Incentives Affect Foreign Direct Investment (FDI) Inflows in Bulgaria, <http://www.asecu.gr/Seeje/issue01/bitzenis.pdf>

²² Ziua de Cluj, Nr. 978 din 12 februarie 2008, <http://www.ziuacluj.ro/action/article?ID=8798>

²³ BusinessWeek, „Nokias New Home in Romania”, 17 ianuarie 2008, http://www.businessweek.com/magazine/content/08_04/b4068040079155_page_2.htm

²⁴ BusinessWeek, „Nokias New Home in Romania”, 17 ianuarie 2008, http://www.businessweek.com/magazine/content/08_04/b4068040079155_page_2.htm

paniei Nokia de către autoritățile județene cu titlu gratuit²⁵. Compania finlandeză, precum și ceilalți rezidenți ai parcului industrial, beneficiază de facilități fiscale în formă de scutiri de impozitul pe teren și impozitul pe clădiri. Pentru introducerea utilităților necesare pe terenul parcului au fost necesare 33 milioane euro, din care 10 milioane Euro asigurate de autoritățile județene și locale, iar restul sumei din fonduri guvernamentale. Autoritățile județene vor finanța și construcția unei linii de cale ferată până la „Nokia Village”.

Adițional, pentru a îmbunătăți căile de acces, Consiliul Județean a contractat un împrumut pentru dezvoltarea aeroportului din Cluj-Napoca, inclusiv extinderea pistei de decolare și implementarea activității de cargo, care ar permite transportarea pieselor componente pentru producerea telefoanelor mobile din Asia și alte locații²⁶. Guvernul național completează eforturile autorităților județene și locale prin finanțarea, prin intermediul Fondului Național de Dezvoltare, a unei porțiuni din autostrada Transilvania, care va permite reducerea în jumătate a timpului de călătorie până în Ungaria către anul 2011.

Conform unor estimări, în urma venirii la Cluj a companiei finlandeze urmau să fie create, în total, aproximativ 15000 de locuri de muncă, investiția realizată în parcul industrial creat ridicându-se la 200 de milioane de Euro. De asemenea, înaintea crizei financiare se estima că în anul 2010 sumele care se vor aduna doar din taxele salariale ale angajaților Nokia și ale firmelor conexe vor fi de 59 de milioane de euro²⁷.

Atragerea investițiilor companiei Daimler în Ungaria

La 23 iulie 2008, reprezentanții companiei germane Daimler AG, ai Guvernului Ungariei și ai autorităților locale din localitatea Kecskemet au semnat un memorandum de înțelegere cu privire la construcția unei uzine de producere a automobilelor Mercedes-Benz în Kecskemet, investiție estimată la 800 milioane Euro, care urmează să creeze circa 2500 locuri de muncă²⁸. Decizia companiei germane a fost surprinzătoare, deoarece analiștii se așteptau ca prima uzină a companiei în Europa Centrală și de Est să fie amplasată în România sau Polonia, deși negocieri au fost purtate și cu Ungaria și Serbia²⁹. Ungaria, unde ratele de impozitare și costurile forței de muncă sunt mai înalte decât în România sau Polonia, și care nu reușise să atragă investiții străine în sectorul de producere din anul 2005, nu era privită în calitate de alternativă viabilă pentru compania germană.

Unul din motivele alegerii orașului maghiar Kecskemet menționat de oficialii companiei Daimler a fost calificarea înaltă a forței de muncă în Ungaria³⁰. Totuși, toate țările cu care a negociat compania germană, au oferit pachete de stimuli în valoare de 147 milioane Euro, valoare maximă permisă de legislația europeană.

²⁵ Ziarul Financiar din 23 martie 2007, „Nokia semnează săptămâna viitoare contractul pentru investiția de la Cluj”, <http://www.zf.ro/zf-24/nokia-semneaza-saptamana-viitoare-contractul-pentru-investitia-de-la-cluj-3039516/>

²⁶ Cetățeanul Clujean, Nr. 90, Anul III, 7-13 iulie 2009, „Aeroportul, faultat de politica”, <http://www.cetateanulclujean.ro/articol.php?id=844>

²⁷ Portalul România Online, “15.000 de locuri de munca. “Scandalul” Nokia favorizează România”, <http://business.rol.ro/content/view/57611/2/>

²⁸ Pagina oficială a companiei Daimler, “Memorandum of Understanding Signed for Construction of Mercedes-Benz Plant in Hungary”, <http://www.daimler.com/dccom/0-5-7145-1-1110064-1-0-0-0-0-11979-0-0-0-0-0-0-0.html>

²⁹ Financial Times din 18 iunie 2008, “Daimler Picks Hungary for East Europe Factory”, http://www.ft.com/cms/s/0/7a10a714-3d1b-11dd-bbb5-0000779fd2ac.html?ncklick_check=1

³⁰ Deutsche Welle din 18 iunie 2008, “Car maker Daimler Sets Up Mercedes Plant in Low-Cost Hungary”, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3422157,00.html>

Astfel, autoritățile naționale au căzut de acord să urgenteze procedura de licențiere și să finanțeze o parte din facilitățile financiare. Autoritățile locale din orașul Kecskemet au facilitat identificarea unui teren de aproximativ 400 de hectare pentru uzină și s-au angajat să ofere o nouă linie de cale ferată până la uzină, precum și un drum de acces până la autostrada M5, care străbate Ungaria de la Nord la Sud. Adicional, compania a primit facilități fiscale și regulatorii.

Astfel, atragerea investiției companiei Daimler în Ungaria, care avea o performanță macroeconomică modestă chiar și înaintea crizei financiare mondiale, se datorează colaborării dintre guvernul național și autoritățile locale care, deși reprezentau partide diferite, au întreprins eforturi coordonate și pro-active pentru a convinge investitorul să aleagă Ungaria înaintea celorlalte țări.

Atragerea investițiilor în sectorul auto din Brazilia

În unele țări, dorința autorităților publice locale de a atrage investitori mari în sectorul de producere a generat o adevărată luptă pentru investiții. Experiența Braziliei în acest sens a fost studiată de câțiva cercetători pentru a determina costurile și beneficiile atragerii unor asemenea investiții la nivel local și național.

De exemplu, pentru a atrage investiții din partea companiei Volkswagen, care a căzut de acord să creeze circa 1800 locuri de muncă, autoritățile statului Rio de Janeiro au acordat un set de stimuli financiare în valoare de circa 14 milioane dolari SUA, în formă de investiții în infrastructura necesară pentru deschiderea uzinei, precum și stimuli fiscali în valoare de între 83 și 155 milioane dolari SUA³¹. Astfel, pentru fiecare loc de muncă creat direct de companie, autoritățile au plătit un cost de între 54000 și 94000 dolari SUA.

Eforturi comparabile au fost întreprinse de autoritățile statului Parana pentru a atrage compania Renault și autoritățile statului Minas Gerais pentru a atrage compania Mercedes. În primul caz, autoritățile municipale Sao Jose dos Pinhais au oferit companiei Renault un teren de 250 ha, asigurarea tuturor rețelilor de infrastructură necesare, o contribuție de capital în valoare de 300 milioane dolari SUA și o serie de scutiri de impozite locale în schimbul unei investiții care a creat circa 1500 locuri de muncă. Compania Mercedes-Benz a primit din partea autorităților municipale ale orașului Juiz da Fora un set de stimuli la fel de impresionant, care a inclus acordarea unui teren, construcția drumurilor de acces și a unei linii de cale ferată spre uzină, asigurarea tuturor utilităților (apă, electricitate, telecomunicații), precum și scutiri de impozite și granturi.

Deși lupta pentru investiții între municipalități și state a generat eventual controverse de ordin politic și nemulțumirea populației, care a considerat că investiția nu justifică valoarea stimulilor oferiți, investițiile crescând au consolidat forțele de piață și au contribuit la modernizarea sectorului public. Acest context exercită presiuni pentru ca guvernele locale să se modernizeze și să-și organizeze activitatea într-un mod mai rațional pentru a spori competitivitatea locală. În prezent, autoritățile locale învață nu doar să negocieze diverși stimuli cu investitorii, dar și să le ajute investitorilor să identifice noi oportunități de investiții, să identifice noi potențiali investitori și să-și coordoneze acțiunile cu alte autorități publice, fie naționale, fie locale.

³¹ Oman, C. „Policy Competition for Foreign Direct Investment”, *Organization for Economic Cooperation and Development Development Centre*.

Concluzii și recomandări de politici

Concluziile esențiale

- ❑ Moldova este o țară mică ca dimensiune geografică, iar distanțele dintre comunitățile teritoriale și regionale sunt de-a dreptul minore. Însă aceste distanțe mici nu au nici un rol benefic pentru a consolida integrarea economică a țării atâta timp cât unele comunități la modul practic sunt izolate unele de altele din cauza infrastructurii de transport proaste și din cauza că aceste comunități nu sunt atractive ca loc de trai, ceea ce duce, pe termen lung, la deprecierea capitalului uman și productiv. Aceasta împiedică valorificarea avantajelor comparative pe care aceste localități le au în cadrul economiei regionale, naționale și internaționale. În același timp, datele statistice sugerează că rezolvarea problemei drumurilor într-o localitate în parte nu va face această localitate mult mai atractivă pe plan investițional dacă în restul țării drumurile vor rămâne în starea în care sunt astăzi.
- ❑ Din cauza deficiențelor infrastructurale și abandonării comunităților rurale și regionale de către forța de muncă, Moldova se caracterizează prin unul dintre cele mai inegale din punct de vedere geografic modele de dezvoltare economică, model în cadrul căruia capitala și alte câteva orașe mai mici înregistrează o creștere economică puternică, în timp ce majoritatea regiunilor periferice și comunităților rurale rămân într-o stare economică precară. Ținând cont de tendințele economice și de urbanizare, se poate constata că, din păcate, unele din comunitățile rurale mici din Moldova în decurs de câteva generații vor degrada până la depopularea completă. Soluții rapide - și economic raționale, în același timp - pentru ranversarea acestor tendințe practic nu există, din cauza că tendințele de emigrare către localitățile urbane și peste hotare sunt imposibil de oprit. Dilema fundamentală care stă în fața guvernului este că realizarea de investiții publice majore în toate aceste localități este dificilă din cauza costurilor, dar nici abandonarea acestora nu este politic fezabilă și moral îndreptățită.
- ❑ Din punct de vedere structural, economia moldovenească se caracterizează printr-un număr foarte mare de întreprinderi foarte mici. Aceasta înseamnă că și pe viitor, investițiile străine care vor veni în țară vor fi compuse dintr-un număr relativ mare de fluxuri relativ mici de capital. Implicația de politică este că autoritățile centrale și locale ar trebui să se axeze mai degrabă pe crearea unor condiții „orizontale” pentru toți micii investitori potențial interesați de deschiderea unor subsidiare în Moldova, decât să se angajeze în mod prioritar în negocieri strategice cu marii investitori internaționali, pentru care

Moldova, din păcate, nu reprezintă tocmai o destinație atractivă. Evident aceasta nu înseamnă că dacă un mare investitor va dori să vină în Moldova, guvernul poate să-l ignore. Totuși, guvernul în ansamblu și agențiile specializate (MIEPO) trebuie să fie mult mai angajați în promovarea micilor oportunități investiționale care există la nivel regional și local. Această dimensiune a activității de atragere a investițiilor este în prezent redusă la minimum.

- ❑ Dacă la începutul perioadei de tranziție contribuția municipiului Chișinău la produsul intern brut și la mobilizarea factorilor de producție – investiții și resurse de muncă - era mai mult sau mai puțin comparabilă cu ponderea acestuia în totalul populației, în prezent capitala atrage circa 70% din fluxurile totale de investiții finanțate din resurse private, aproape 65% din numărul total de întreprinderi, 56% din salariați, generează aproape 70% din totalul vânzărilor pe țară. Densitatea întreprinderilor în Chișinău este în prezent de circa 47 unități/1000 persoane în vârstă aptă de muncă, pentru o medie națională de 18 unități. Și mai grav este că dispersia regională a densității întreprinderilor a crescut puternic din 2003 (4,3) până în 2008 (5,7). Or, Chișinăul oferă ceea ce companiile caută în primul rând pentru a realiza investiții: o piață cu un potențial mare și infrastructură de o calitate mai înaltă decât în alte zone ale țării.
- ❑ În jumătate din raioanele țării densitatea întreprinderilor este mai mică de 10 unități/1000 persoane în vârstă aptă de muncă. Decalajele în densitatea întreprinderilor rezultă și într-o polarizare puternică a investițiilor private, ceea ce la rândul său amplifică și mai mult decalajul în standardele de viață și inhibă dezvoltarea competitivă a companiilor. O altă consecință a investițiilor scăzute este îngustarea bazei fiscale locale, în timp ce necesarul de cheltuială publică doar a crescut în ultimul deceniu. Alți doi factori esențiali care determină nivelul mic de investiții în regiuni sunt nivelul scăzut al consumului populației și nivelul scăzut de investiții publice în infrastructură. Deși adeseori consideră contrariul, autoritățile locale dispun de suficiente competențe pentru a aborda în mod hotărâtor rezolvarea acestor probleme și pentru a exercita presiuni benefice asupra guvernului în domenii care nu țin de competența autorităților locale.
- ❑ Totodată, regiunile din Moldova au suferit un deficit cronic de investiții inclusiv din cauza faptului că autoritățile publice locale nu s-au învățat să atragă și să mențină investitorii străini și naționali în teritoriile lor. În raioane, în general, sunt foarte puține companii care ar avea în capitalul lor investiții străine, iar cele care dispun de asemenea investiții, de fapt nu se pot mândri cu investiții foarte generoase. Din multe raioane, investitorii străini fug, în loc să atragă mai mulți investitori. Cu excepția municipiului Chișinău, nici un alt municipiu sau raion din țară nu dispune de o pagină Internet funcțională și care ar conține informații despre potențialul economic al localității sau al regiunii, informații care ar fi relevante pentru investitori. Unele autorități regionale au elaborat programe de atragere a investițiilor care se bazează pe o estimare supra-optimistă a avantajelor competitive ale comunităților locale și regionale. În același timp, este clar că majoritatea localităților din Moldova în viitorul apropiat au șanse să atragă numai investiții pentru producții la un nivel inițial sau mediu de avansare tehnologică, deoarece singurul aspect competitiv al raioanelor din Moldova este prețul mult mai scăzut al forței de muncă. Însă pe termen lung importanța acestui factor va scădea tot mai mult, inclusiv din cauza că: 1) emigrarea va duce la creșterea accelerată a salariilor; și 2) nivelul de salarizare cerut de salariați tot mai puțin va corespunde nivelului de

pregătire profesională demonstrat. De asemenea, perspectivele de atragere a investițiilor sunt adumbrite și de lipsa condițiilor de trai pentru necesare pentru „aducerea” specialiștilor străini.

- ❑ Majoritatea companiilor locale se plâng de relații nu tocmai bune cu autoritățile locale. Aceste autorități, pe lângă faptul că deseori rețin în mod ilegal eliberarea documentelor necesare pentru începerea activităților de producție și nu oferă în condiții transparente și echitabile accesul la proprietățile publice, mai impun companiilor și obligații sociale suplimentare. Multe companii nu ezită să-și asume responsabilități sociale în comunitățile unde activează, dar ele doresc să facă acest lucru în mod benevol și în cadrul de resurse asupra cărora ele însele ar decide. Totodată, companiile trebuie să înțeleagă că investirea în programe de dezvoltare a comunității pe termen lung este economic mult mai rațională decât investirea în obiective de menire culturală sau religioasă, acestea predominând în sfera de responsabilitate socială a companiilor la nivel local.
- ❑ Autoritățile locale sunt foarte inerte în ceea ce privește atragerea investițiilor private în localitățile pe care le administrează, activitatea lor fiind în mare măsură influențată de unele stereotipuri (de genul că „statul, nu noi trebuie să ne ocupăm de atragerea investițiilor”). Aceste autorități adeseori au mari rezerve în modificarea destinației clădirilor și terenurilor pe care le dețin, consideră că agricultura este principala lor ramură economică și că guvernul central ar trebui să facă mai multe pentru a aduce investiții în localitate sau regiune.

Recomandările de politici

Recomandările de mai jos sunt axate atât pe promovarea integrării economice a țării la baza căreia să se afle mobilitatea oamenilor, produselor și ideilor, cât și pentru stimularea activității investiționale mai intense la nivel local și regional. Recomandările sunt adresate către cei doi actori importanți care influențează calitatea climatului investițional la nivel local: guvernul central și autoritățile publice locale.

Recomandări Guvernului Republicii Moldova

- ❑ Guvernul poate să întreprindă multe măsuri pentru a îmbunătăți performanțele economice și investiționale la nivel regional. Prioritară rămâne simplificarea maximal posibilă a cadrului regulator al businessului, în special în ceea ce ține de eliberarea autorizațiilor și altor documente cu caracter permisiv. În pofida progreselor realizate în 2009-2010, mai sunt încă foarte multe de făcut în această privință: în ratingul Ease of Doing Business 2010, Moldova se califică pe locul 22 din cele 27 de țări în tranziție care au fost evaluate de Banca Mondială.
- ❑ Există o serie de probleme sistemice care nu pot fi rezolvate decât la inițiativa și cu concursul direct al Guvernului (procedurile complexe de atribuire și schimbare a destinației terenurilor, conectarea la utilități și rețele, obținerea permiselor de construcție). Pe

termen scurt, rezolvarea acestor probleme este posibilă în cadrul unor parcuri industriale, în care ar exista toată infrastructura tehnică necesară pentru activitatea companiilor-rezidente, iar construcția facilităților de producție ar avea loc într-un cadru mai permisiv, pe terenuri cărora deja le-a fost atribuită destinația respectivă. Estimările arată că parcuri industriale, de diferite mărimi, au șanse să bune de activitate eficientă în majoritatea raioanelor și municipiilor. Pentru aceasta, este necesară accelerarea elaborării cadrului legislativ aferent parcurilor industriale, pentru ca autoritățile locale să poată dezvolta parcuri industriale în condiții de certitudine legislativă. În același timp, este important ca și autoritățile centrale, și cele locale să nu considere parcurile industriale ca panacee pentru problema subdezvoltării economice locale, deoarece întreprinderile au nevoie de condiții normale de activitate indiferent dacă sunt sau nu rezidenți ai unor asemenea obiecte economice.

- ❑ Este necesară modificarea esențială a sistemului finanțelor publice locale, în vederea reducerii hazardului moral al autorităților publice locale care se bazează prea mult pe transferuri și în vederea majorării rolului veniturilor proprii în finanțarea cheltuielilor investiționale locale. Autoritățile publice, în primul rând cele centrale, cu susținerea donatorilor, ar trebui să promoveze descentralizarea fiscală în practică, și nu doar în mod declarativ. Este important ca noul proiect al Legii cu privire la finanțele publice locale să fie supus unor consultări cât mai largi, cu implicarea plenară a autorităților publice locale de nivelul unu și doi, precum și a societății civile. Modul de acordare a transferurilor trebuie să încurajeze, și nu să inhibe, sporirea veniturilor proprii. Mai mult ca atât, modul de acumulare a veniturilor bugetare și distribuirea acestora între bugetul de stat și bugetele autorităților publice locale ar trebui să fie revizuit pentru a asigura o distribuire mai balansată. Astfel, o anumită proporție din impozitele indirecte, în special TVA, ar putea fi vărsată automat în bugetul autorității publice locale unde sunt comercializate bunurile și serviciile impozabile. Evoluția economică și investițională bună a UTA Găgăuzia sugerează ideea că Guvernul ar trebui să majoreze nivelul de descentralizare fiscală și autonomie financiară a raioanelor și municipiilor până la nivelul de care se bucură Găgăuzia. În același timp, trebuie introduse și unele modificări legislative pentru ca sediul juridic al oricărei companii să fie considerată localitatea unde aceasta își desfășoară principala parte a activității sale economice. Aceasta va permite colectarea impozitelor pe venit și altor taxe și impozite relevante anume în localitate, resursele căreia și sunt exploatate în activitatea economică.
- ❑ În mod tradițional, Guvernul la selectarea obiectivelor locale și regionale ce urmează a fi incluse în programul investițiilor capitale ținea cont exclusiv de prioritățile stabilite în programele și strategiile de dezvoltare naționale (adică adoptate tot de către guvern). În 2010 asemenea alocații nu au fost prevăzute, iar pentru 2011 la selectarea obiectivelor investiționale se va pune accentul pe concentrarea resurselor financiare în scopul finalizării și dării în exploatare a obiectivelor tranzitorii din anul 2010 și continuarea lucrărilor la cele cu un grad înalt de avansare. Ca soluție intermediară după o criză financiară, această decizie este una logică. Totuși, pe termen lung guvernul trebuie să adopte o abordare mai balansată în selecția obiectivelor pentru investiții capitale, astfel încât să țină cont și de prioritățile de dezvoltare reflectate în strategiile și programele locale și regionale de dezvoltare. Evident, aceste priorități locale și regionale trebuie să fie reflectate de către autoritățile locale relevante în documente de politici mai calitative și mai realiste.

- ❑ Ministerul Educației, Ministerul Economiei și Ministerul Protecției Sociale, ar trebui să acorde o atenție mai mare priorităților și opiniilor locale în ceea ce ține de prognoza evoluției forței de muncă, aprobarea planurilor de învățământ pentru instituțiile din învățământul secundar profesional, consultarea nomenclatorului de meserii, etc. În general, este rațională reducerea gradului de centralizare a sistemului educației formale și a instruirii continue, pentru a lăsa și autorităților locale anumite instrumente de politică prin care acestea să poată influența piața muncii și dezvoltarea resurselor umane la nivel local și regional. În cadrul proiectului „Suport pentru serviciile de instruire profesională”, finanțat de SIDA/ASDI, experții internaționali au recomandat crearea unui sistem unitar de instruire profesională inițială și continuă, în cadrul căruia furnizorii instruirii publice și-ar asuma răspunderea pentru instruirea profesională primară iar furnizorii instruirii private, întreprinderile private – de instruirea profesională continuă, inclusiv educația non-formală. Sistemul unitar ar trebui să fie bazat pe următoarele principii: 1) raționalizarea rețelei de instruire prin crearea unui număr limitat de centre regionale de instruire; 2) descentralizarea sistemului și asigurarea autonomiei manageriale și financiare la nivelul centrelor regionale; 3) flexibilizarea instruirii prin constituirea instituțiilor multidisciplinare de instruire și implicarea sectorului privat în efectuarea practicii de producere; 4) implicarea partenerilor sociali în proiectarea, furnizarea și evaluarea instruirii profesionale. De asemenea, prognoza națională pe termen mediu și lung a forței de muncă ar trebui să se bazeze strict pe estimările care pornesc de la nivel local și care să se bazeze și pe planurile investiționale și de afaceri ale întreprinderilor locale.
- ❑ În scopul accesării fondurilor europene destinate localităților și regiunilor, conducerea politică și autoritățile publice centrale trebuie să faciliteze și să susțină autoritățile publice locale în aplicarea pentru finanțare din programele de cooperare transfrontalieră. Autoritățile publice locale (precum și alți actori la nivel local) pot solicita finanțare pentru un proiect din programul trilateral România-Moldova-Ucraina doar dacă acesta este implementat cu un partener din UE, în acest caz România, Moldova concurând, de fapt, cu Ucraina pentru finanțare. Guvernul ar trebui să mărească numărul de personal și capacitățile secției pentru coordonarea asistenței externe din cadrul Aparatului Guvernului („national coordination unit”), pentru ca angajații secției să poată acorda asistență consultativă și operațională aplicanților la programele transfrontalieră și instrumentele tematice. În alte țări, precum Serbia, Macedonia, Albania, numărul de personal care coordonează în exclusivitate programele de cooperare transfrontalieră ajunge la 50, pe când în Moldova în secția care coordonează toate activitățile legate de atragerea și gestionarea asistenței externe sunt angajate doar 7 persoane. Donatorii, la rândul lor, ar trebui să extindă numărul de programe și volumul de finanțare în cadrul unor instrumente la care autoritățile publice locale ar putea aplica în mod direct.
- ❑ Reformarea cadrului de reglementare și implementarea unor legi de „ghilotină” au un efect redus atunci când autoritățile publice continuă să adopte decizii care înrăutățesc mediul de afaceri și/sau rezultă în risipa banilor publici. Pentru a îmbunătăți calitatea guvernării și adopta decizii mai echitabile, autoritățile publice centrale trebuie să continue reformarea procesului decizional, în special prin efectuarea analizei impactului de reglementare înainte de adoptarea legilor și hotărârilor care reglementează activitatea de întreprinzător, precum și prin introducerea treptată a obligativității de efectuare a

analizei ex-ante a impactului pentru toate deciziile autorităților publice. În cadrul reformei administrației publice centrale a fost deja elaborat un proiect de regulament care prevede introducerea analizei ex-ante a impactului, precum și un ghid pentru funcționarii publici. Conducerea politică ar trebui să promoveze această reformă și să atragă atenție la sporirea capacităților funcționarilor publici pentru ca această reformă să fie implementată eficient.

Recomandări autorităților publice locale

- ❑ Din moment ce un investitor internațional a analizat mai multe destinații posibile pentru investiția sa și a ales Moldova, colectivitățile teritoriale din țară inevitabil vor intra în concurență între ele pentru a oferi locația perfectă pentru investiție. Pentru a participa cu succes la această competiție, autoritățile publice locale în primul rând trebuie să fie „conectați” la fluxurile informaționale pentru a fi la curent cu evoluțiile, intențiile și interesele investitorilor străini. Deși interesele și necesităților investitorilor pot varia, este clar că unele elemente sunt dorite de toți investitorii: lipsa aranjamentelor corupte, proceduri clare de obținere a permiselor de construcție, autorizațiilor, certificatelor de urbanism, terenuri disponibile pentru construcție, infrastructură comunală de bază.
- ❑ Autoritățile publice locale trebuie să asigure un nivel maximal posibil de dialog cu companiile locale și transparență în exercitarea funcțiunilor și competențelor atribuite prin lege și care au implicație majoră pentru deciziile investiționale ale acestor companii, cum ar fi: stabilirea impozitelor și taxelor locale; administrarea și gestionarea (vânzarea, arendarea, concesiunea) bunurilor aflate în domeniul public al localității sau raionului; atribuirea și schimbarea destinației terenurilor proprietate a localității; aprobarea planurilor urbanistice și de dezvoltare economică; eliberarea permiselor și autorizațiilor prevăzute de lege. În exercitarea acestor atribuții, autoritățile locale nu trebuie să exceleze în solicitarea unor documente suplimentare, ci să urmeze strict litera legii. În măsura posibilităților, autoritățile locale ar trebui să preia practica analizei ex-ante a impactului deciziilor pe care le adoptă.
- ❑ Este necesar ca colectivitățile locale și regionale să-și elaboreze perspective clare și realiste de dezvoltare economică pe termen lung. La moment, puține din raioanele și localitățile din Moldova au strategii credibile de dezvoltare și autoritățile respective, dacă și fac ceva la modul practic pentru atragerea investițiilor, acționează în mod haotic și diletant. În același timp, este foarte important ca procesul de elaborare a documentelor de politici locale (cum ar fi cele de dezvoltare a infrastructurii, de utilizare a forței de muncă, de dezvoltare social-economică) să nu fie unul bazat doar pe stereotipurile, ipotezele și interesele electorale ale administrației, dar pe planurile și ideile concrete ale companiilor. Altfel, se va menține situația de azi, când planurile autorităților și cele ale companiilor coexistă în universuri paralele.
- ❑ La nivel local, autoritățile publice raionale și municipale ar trebui să examineze activitatea subdiviziunilor sale și să prioritizeze activitatea cu impact maxim asupra dezvoltării raionului, discutând cu autoritățile publice centrale sarcinile impuse de la nivel național care aduc beneficii reduse la nivel raional și local (în special colectarea informațiilor,

rapoartelor, etc.). Secțiile și direcțiile economice raionale trebuie să fie reformate pentru ca acestea să aibă un impact real asupra dezvoltării raioanelor/municipiilor. Autoritățile publice locale ar trebui să se implice activ în elaborarea unor politici realiste de dezvoltare a comunității/raionului și să sporească capacitatea diferitor actori la nivel locali de implementare a acestor politici (prin organizarea schimbului de experiență cu alte localități, utilizarea instrumentelor metodologice oferite la nivel național, etc.).

- ❑ Companiile la nivel local și regional de cele mai dese ori nu sunt mulțumite de ceea ce fac autoritățile locale pentru a îmbunătăți climatul investițional la nivel local. În același timp, analizele demonstrează că în ultimă instanță întreprinderile nu sunt satisfăcute de calitatea dialogului și transparența interacțiunilor cu administrația publică locale de ambele nivele. Prin urmare, punerea la punct a unui dialog între cele două părți – eventual în cadrul unor consilii economice create pe lângă președintele raionului – ar îmbunătăți și percepțiile companiilor față de acțiunile și programele autorităților locale.
- ❑ Autoritățile publice locale trebuie să încurajeze cât de mult posibil spiritul de inițiativă antreprenorială din partea populației locale, deoarece acesta este factorul primordial care determină un nivel înalt de investiții, iar prin aceasta, se reflectă și asupra bunăstării populației și performanței întreprinderilor la nivel local. Mai mult decât atât, analiza decalajelor demonstrează că un anumit nivel de investiții odată atins, acesta tinde să genereze noi investiții din partea firmelor locale. Cu alte cuvinte, merită ca autoritățile să dedice timp și eforturi pentru atragerea investițiilor mai ales în zonele unde există deficit acut de investiții private.
- ❑ Autoritățile trebuie să încurajeze un consum mai înalt din partea populației locale, inclusiv prin politici de asistență socială mai bine calibrate pe necesitățile reale ale populației, dar, în măsura competențelor, și prin înlăturarea factorilor anti-competitivi de pe piață care restrâng consumul populației. Reducerea sărăciei și creșterea consumului din partea populației au o mare importanță pentru a spori atractivitatea investițională a localităților și regiunilor.
- ❑ Rezultatele econometrice demonstrează că un nivel mai înalt de cheltuieli curente și investiționale pentru infrastructura-cheie (în special pentru gospodărie comunală, utilități, rețele) încurajează mai multe investiții și din partea sectorului privat. Prin urmare, ținând cont de constrângerile bugetare existente, autoritățile publice locale ar trebui să dea prioritate anume cheltuielilor pentru aceste tipuri de investiții, dacă doresc să rupă cercul vicios al subdezvoltării economice la nivel local. Este important de pus accentul anume pe infrastructura-cheie pentru dezvoltarea economică și de amânat pentru vremuri mai bune investițiile în proiecte care au rol secundar în dezvoltarea economică locală și regională.
- ❑ Evident, investițiile în reabilitarea drumurilor locale și naționale este foarte importantă. Dar aceste investiții vor începe să se îndreptățească numai după ce va fi trecut un anumit punct-critic. Or, reabilitarea infrastructurii de transport într-o localitate sau regiune luată în parte are șanse modeste să genereze efecte pozitive dacă în restul țării această infrastructură rămâne neschimbată. Pentru autoritățile publice centrale este foarte important să avanseze în mod sistematic în implementarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pentru anii 2008-2017 (în special în partea care ține de dru-

murile rutiere), iar autoritățile locale relevante trebuie să monitorizeze atent ca interesele localităților și regiunilor pe care le reprezintă să nu fie încălcate în implementarea Strategiei.

- ❑ Analiza datelor statistice sugerează că autoritățile publice locale ar trebui mai puțin să se preocupe de dezvoltarea stațiilor de mașini agricole și mai degrabă să încurajeze investiții relativ mici, dar financiar accesibile pentru fermieri, investiții care ar avea efect direct asupra recoltelor culturilor agricole. Printre asemenea investiții, cu impact imediat asupra recoltelor, se numără sistemele de irigație de scară mică, plasele anti-grindină pentru protecția culturilor vegetale și plantațiilor pomicole și viticole, instalațiile fumigene care ar proteja plantațiile contra înghețurilor timpurii sau târzii și altele de acest gen. Din păcate, autoritățile pun accentul pe reabilitarea marilor sisteme de irigație, refacerea stațiilor de mașini și tractoare și instalațiile rachetare anti-grindină, toate costisitoare din punct de vedere financiar și cu efect economic îndoielnic.
- ❑ Autoritățile locale și regionale trebuie să fie mai active în promovarea imaginii și atractivității investiționale a colectivităților pe care le reprezintă și în atragerea investițiilor străine. Pentru aceasta, autoritățile respective trebuie să înțeleagă că primul pas pe care îl va face potențialul investitor pentru a face cunoștință cu localitatea este o căutare în Internet. Prin urmare, autoritățile respective trebuie să pună la punct pagini Internet funcționale, informative și multilingve, pentru a descrie aspectele de care sunt în primul rând interesați investitorii: mărimea și specializarea forței de muncă, calitatea infrastructurii de acces, disponibilitatea spațiilor industriale pentru arendă și privatizare, parametrii tehnici ai rețelelor și utilităților publice disponibile etc. Autoritățile ar trebui să fie precaute în utilizarea argumentului forței de muncă ieftine, pentru ca investitorul să nu înțeleagă prin aceasta o forță de muncă de calificare redusă.
- ❑ De asemenea, autoritățile publice locale ar trebui să fie și ele preocupate de îmbunătățirea calității guvernării prin promovarea guvernării electronice. Pe lângă informarea potențialilor investitori străini, paginile web ar trebui să servească și pentru informarea publicului local, pentru plasarea documentelor de politici, deciziilor și ordinilor adoptate, precum și prin comunicarea cu publicul prin intermediul poștei electronice. Pe termen mediu și lung, autoritățile publice locale ar putea lucra asupra acordarea serviciilor publice în mod electronic, fapt ce ar eficientiza lucrul autorităților publice, dar și ar reduce stimulii pentru corupție.
- ❑ Autoritățile locale ar trebui să fie precaute în acordarea unor stimuli fiscali pentru a atrage companiile naționale sau străine în localitate/regiune. De cele mai dese ori, taxele și impozitele locale în Moldova sunt foarte mici și nu reprezintă o problemă pentru companiile internaționale sau naționale care au în vedere deschiderea unei subsidiare regionale. Pe de altă parte, dacă lipsesc utilizările alternative, autoritățile respective ar putea să ofere acces în condiții avantajoase acestor companii la infrastructură, clădiri, echipamente etc., cu condiția ca pierderile suportate să fie îndreptățite de un flux mai mare de venituri în viitor și/sau de crearea unor număr mai mare de locuri de muncă.

- Donatorii pot oferi importante resurse pentru dezvoltarea economică a localităților și pentru sporirea atractivității investiționale a acestora. Însă, în interacțiunea cu donatorii, autoritățile locale relevante trebuie să-și construiască argumentele și proiectele în așa fel încât ele să fie în convergență și cu prioritățile donatorului, care de cele mai dese nu pot fi schimbate pe termen scurt în virtutea unor factori externi. Pentru aceasta, autoritățile locale trebuie să fie mereu „conectate” la fluxurile informaționale relevante, să consulte listele de proiecte care deja au fost aprobate de respectivul finanțator și, în general, să fie un partener activ și cu inițiativă. De multe ori aplicațiile pentru obținerea unor granturi de la donatorii internaționali sunt complexe și solicită experiență și deprinderi avansate, inclusiv abilități lingvistice. Aceasta este relevant mai ales în cazul proiectelor finanțate din programele europene. Pentru depășirea acestor dificultăți autoritățile locale fie vor trebui să se angajeze în parteneriate cu firmele de consultanță specializate, fie să se angajeze într-un proces de încercări și erori pe risc și cont propriu, însă ambele abordări în ultimă instanță trebuie să rezulte fie în transfer, fie în acumulare individuală de experiență. Or, aceasta presupune stabilitatea în funcție și buna remunerare a funcționarilor publici locali responsabili de identificarea resurselor de finanțare și promovarea proiectelor.

Anexe

Anexa 1 Distribuția și densitatea întreprinderilor la nivelul raioanelor/municipiilor/regiunilor de dezvoltare

	micro	mici	medii	mari	total	Total întreprinderi /1000 populație vârsta aptă de muncă
total întreprinderi	31095	8329	1685	1012	42121	17,7
Mun. Chișinău	21034	5104	880	675	27693	47,0
RD Nord	3668	1252	327	138	5385	8,5
Mun. Bălți	1321	419	60	48	1848	17,8
R-nul Briceni	265	87	16	6	374	8,3
R-nul Dondușeni	176	42	9	5	232	8,8
R-nul Drochia	264	75	29	14	382	7,1
R-nul Edineț	216	93	26	11	346	6,9
R-nul Fălești	148	81	34	8	271	4,7
R-nul Florești	130	71	22	11	234	4,1
R-nul Glodeni	170	49	25	6	250	6,5
R-nul Ocnița	206	61	20	2	289	8,1
R-nul Râșcani	254	73	24	7	358	8,5
R-nul Sângerei	159	80	34	4	277	4,8
R-nul Soroca	359	121	28	16	524	8,2
RD Centru	4182	1185	262	109	5738	8,2
R-nul Anenii-Noi	393	129	22	16	560	10,0
R-nul Călărași	239	66	13	8	326	6,4
R-nul Criuleni	265	72	11	6	354	7,3
R-nul Dubăsari	131	31	11	2	175	7,5
R-nul Hâncești	327	121	29	12	489	6,1
R-nul Ialoveni	564	129	28	14	735	11,1
R-nul Nisporeni	158	53	10	5	226	5,2
R-nul Orhei	697	160	36	14	907	10,9
R-nul Rezina	189	68	18	3	278	8,0
R-nul Strășeni	439	131	29	11	610	10,1
R-nul Șoldănești	104	33	10	1	148	5,5
R-nul Telenești	99	56	17	3	175	3,7
R-nul Ungheni	577	136	28	14	755	10,0
RD Sud	1450	538	144	63	2195	6,2
R-nul Basarabeasca	95	36	6	3	140	7,1
R-nul Cahul	382	163	43	18	606	7,5
R-nul Cantemir	34	29	11	6	80	2,0
R-nul Căușeni	309	82	19	8	418	7,0
R-nul Cimișlia	163	64	24	6	257	6,3
R-nul Leova	57	38	13	0	108	3,1
R-nul Ștefan-Vodă	200	58	13	10	281	6,1
R-nul Taraclia	210	68	15	12	305	10,6
UTA Găgăuzia	761	250	72	27	1110	10,5

Surse: BNS și calculele autorilor;

**Anexa 2 Ponderea veniturilor curente în total venituri ale bugetelor raioanelor/municipiilor/
UTA Găgăuzia, % din total**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 planificat	executat ianuarie- iulie 2009
media națională, neponderată	52,4	44,7	39,5	35,0	29,3	24,4	24,7
Mun. Chișinău	95,6	85,3	80,5	92,6	92,7	91,6	90,8
RD Nord							
Mun. Bălți	94,2	86,7	80,4	87,1	54,5	56,7	57,9
R-nul Briceni	53,8	41,5	40,2	40,3	33,1	21,5	20,2
R-nul Dondușeni	56,6	50,8	39,5	32,7	29,5	19,4	19,4
R-nul Drochia	55,7	47,2	45,1	33,4	32,0	23,3	25,5
R-nul Edineț	62,1	55,7	50,2	41,1	32,0	24,6	23,6
R-nul Fălești	51,0	44,0	33,8	27,8	24,5	19,2	18,8
R-nul Florești	52,1	47,3	43,4	33,6	32,0	24,5	25,1
R-nul Glodeni	52,4	44,8	33,3	32,3	22,6	20,1	19,7
R-nul Ocnița	51,3	41,4	35,5	26,1	27,7	19,8	18,3
R-nul Râșcani	56,0	47,9	38,1	31,4	30,1	23,5	23,6
R-nul Sângerei	36,1	32,5	28,2	24,1	20,4	15,6	15,3
R-nul Soroca	59,1	31,7	46,0	37,2	32,1	27,2	26,3
RD Centru							
R-nul Anenii-Noi	49,9	51,3	45,4	38,0	30,8	24,1	23,7
R-nul Călărași	35,5	32,0	24,2	25,4	18,0	16,5	17,4
R-nul Criuleni	48,1	30,3	29,6	27,6	22,9	17,8	19,7
R-nul Dubăsari	24,5	23,2	19,3	18,0	12,1	12,1	13,2
R-nul Hâncești	49,8	43,6	36,7	31,2	26,1	20,1	18,9
R-nul Ialoveni	65,1	48,8	34,5	28,2	25,1	18,9	25,5
R-nul Nisporeni	24,1	21,5	23,9	18,6	14,7	13,2	13,4
R-nul Orhei	55,9	50,0	43,2	37,5	30,1	24,2	24,0
R-nul Rezina	51,0	50,7	46,2	41,4	37,0	34,1	52,6
R-nul Strășeni	39,6	42,7	35,4	31,1	25,3	20,2	21,3
R-nul Șoldănești	37,2	33,5	26,8	22,2	18,8	15,3	15,1
R-nul Telenești	31,7	27,8	26,0	19,9	16,7	14,0	13,3
R-nul Ungheni	47,8	32,7	39,1	33,8	24,5	22,8	20,0
RD Sud							
R-nul Basarabeasca	73,7	67,4	49,9	41,7	31,0	23,0	18,2
R-nul Cahul	69,8	53,9	50,4	42,4	36,2	30,8	29,3
R-nul Cantemir	37,6	31,4	25,6	20,6	18,3	13,5	15,1
R-nul Căușeni	51,5	42,9	35,1	30,3	23,8	20,8	20,2
R-nul Cimișlia	49,9	40,1	33,5	27,3	24,2	20,6	19,9
R-nul Leova	27,4	24,1	29,3	25,0	21,9	17,4	17,0
R-nul Ștefan-Vodă	44,0	33,4	33,6	28,4	27,1	21,9	21,1
R-nul Taraclia	65,0	53,5	43,3	40,3	32,3	24,5	20,9
UTA Gagauzia	80,0	71,8	58,0	57,7	47,0	40,6	41,1

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova și calculele autorilor;

Anexa 3 Distribuția numărului de salariați pe tipuri de întreprinderi în profil teritorial, mii oameni

	micro	mici	medii	mari	total
Total	82,3	120,2	125,5	244,1	572,1
Mun. Chișinău	54,0	66,0	55,4	147,2	322,5
RD Nord	11,0	21,6	29,3	48,3	110,3
Mun. Bălți	4,0	6,1	4,8	21,3	36,2
R-nul Briceni	0,8	1,6	1,1	1,1	4,7
R-nul Dondușeni	0,4	0,7	0,8	1,9	3,9
R-nul Drochia	0,8	1,3	3,1	4,6	9,8
R-nul Edineț	0,7	1,8	1,9	3,1	7,5
R-nul Fălești	0,5	1,5	3,3	1,7	6,9
R-nul Florești	0,5	1,3	2,3	3,9	7,9
R-nul Glodeni	0,5	1,2	2,2	1,9	5,8
R-nul Ocnița	0,6	1,1	2,0	0,6	4,2
R-nul Râșcani	0,7	1,5	2,6	1,4	6,2
R-nul Sângerei	0,5	1,6	2,8	1,8	6,8
R-nul Soroca	1,0	2,0	2,4	5,0	10,4
RD Centru	10,7	18,9	22,0	23,9	75,5
R-nul Anenii-Noi	1,1	2,2	1,8	2,8	7,8
R-nul Călărași	0,7	1,2	1,1	2,0	4,9
R-nul Criuleni	0,7	1,3	0,8	1,4	4,2
R-nul Dubăsari	0,3	0,5	1,0	0,6	2,5
R-nul Hâncești	0,9	1,9	2,7	3,5	8,9
R-nul Ialoveni	1,4	1,8	2,4	2,9	8,4
R-nul Nisporeni	0,5	0,8	0,8	1,1	3,1
R-nul Orhei	1,5	2,6	2,7	3,4	10,1
R-nul Rezina	0,5	1,2	1,6	0,5	3,8
R-nul Strășeni	1,1	1,8	1,9	2,1	6,9
R-nul Șoldănești	0,4	0,6	1,1	0,3	2,3
R-nul Telenești	0,3	1,2	1,6	0,8	4,0
R-nul Ungheni	1,4	2,0	2,5	2,6	8,4
RD Sud	4,5	9,8	12,6	16,9	43,8
R-nul Basarabeasca	0,3	0,7	0,5	0,5	2,0
R-nul Cahul	1,4	2,8	3,1	5,2	12,5
R-nul Cantemir	0,1	0,7	1,1	2,4	4,3
R-nul Căușeni	0,9	1,3	1,3	1,8	5,3
R-nul Cimișlia	0,5	1,3	2,1	1,2	5,1
R-nul Leova	0,2	0,7	1,4	0,0	2,4
R-nul Ștefan-Vodă	0,5	1,1	1,4	2,7	5,7
R-nul Taraclia	0,6	1,2	1,7	3,1	6,6
UTA Găgăuzia	2,2	3,9	6,2	7,7	20,0

Sursa: BNS;

Anexa 4 Evoluția investițiilor finanțate din surse private, lei/cap de locuitor

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mun. Chișinău	2294,8	3350,0	5115,8	7122,8	10611,4	12877,8	5585,1
RD Nord	684,6	782,0	1071,0	1666,8	1935,3	2102,2	1412,9
Mun. Bălți	1302,0	2252,5	2648,2	4848,4	4835,2	5706,1	3010,8
R-nul Briceni	327,3	545,1	1102,6	1087,0	1419,1	1982,9	938,3
R-nul Dondușeni	263,7	548,9	504,3	639,7	1247,8	1928,3	1589,1
R-nul Drochia	518,5	374,9	818,9	1598,5	1226,2	1756,3	1384,2
R-nul Edineț	390,2	395,8	648,6	1154,0	1923,7	2227,8	847,7
R-nul Fălești	397,5	338,6	941,7	944,9	939,1	1125,4	799,6
R-nul Florești	1828,0	1001,1	803,0	1425,0	1698,4	1912,1	1561,5
R-nul Glodeni	222,7	266,0	707,5	1020,4	1246,4	1170,9	979,2
R-nul Ocnița	465,8	511,8	734,4	701,0	1281,7	1652,5	1196,8
R-nul Râșcani	435,1	545,8	521,7	769,4	1030,9	1512,0	1260,9
R-nul Sângerei	297,3	504,2	725,1	813,3	1123,5	1498,9	1143,9
R-nul Soroca	827,0	733,1	1080,6	1581,4	2373,4	3452,0	1020,8
RD Centru	391,1	576,5	891,6	1221,4	1785,5	1661,3	1065,0
R-nul Anenii-Noi	261,6	609,6	1334,1	1733,2	2351,4	2447,7	1803,9
R-nul Călărași	175,9	410,9	788,6	1399,8	1131,9	1311,5	876,4
R-nul Criuleni	208,8	524,7	677,6	773,7	843,4	1169,0	921,7
R-nul Dubăsari	220,7	853,9	565,0	505,6	747,2	957,4	451,7
R-nul Hâncești	388,3	671,9	738,2	1237,3	1386,2	1438,0	900,2
R-nul Ialoveni	385,7	739,0	1275,6	1305,6	3014,3	2599,8	2182,3
R-nul Nisporeni	308,5	846,9	725,5	995,6	961,4	902,1	756,7
R-nul Orhei	576,1	526,6	1077,2	1118,5	2085,8	2128,1	976,9
R-nul Rezina	571,4	641,8	589,9	1565,5	5986,8	4169,5	907,7
R-nul Strășeni	913,8	970,6	1259,0	1685,2	1900,5	2238,5	714,4
R-nul Șoldănești	277,2	400,9	300,4	414,8	1059,0	1022,8	676,5
R-nul Telenești	241,8	187,6	497,4	531,7	544,7	717,0	811,7
R-nul Ungheni	298,5	263,6	948,0	1619,8	1461,6	2668,9	1102,4
RD Sud	640,1	903,2	1296,6	1429,4	1583,1	1328,6	1256,0
R-nul Basarabeasca	1702,7	646,5	945,9	1040,5	1383,1	833,9	745,8
R-nul Cahul	886,6	882,4	1406,5	2091,1	2321,5	2752,2	2021,0
R-nul Cantemir	911,8	1172,4	1610,2	1058,2	935,3	1300,2	1113,7
R-nul Căușeni	338,7	935,9	1928,3	1486,1	1301,4	1521,0	663,4
R-nul Cimișlia	126,3	293,2	628,5	981,2	1407,0	1054,3	1226,8
R-nul Leova	184,0	937,7	811,0	985,3	1139,1	838,6	838,6
R-nul Ștefan-Vodă	641,8	1096,6	1190,7	1666,2	1511,7	1554,5	1259,3
R-nul Taraclia	778,8	1197,3	1180,4	1053,5	2074,0	2440,4	1438,2
UTA Găgăuzia	888,4	999,4	1723,3	1325,4	1501,6	2006,3	1460,9

Sursa: BNS și calculele autorilor;

Anexa 5 Indicatori ai investițiilor străine în profil teritorial, anul 2008

	Numărul întreprinderilor cu capital străin	Capital social al întreprinderilor cu capital străin, mii lei	Fluxul net de investiții străine totale, mii lei	Stocul de investiții străine totale, mii lei
Total	3072	10269508	3154051	14821435
Mun. Chișinău	2594	6096225	2972959	12789943
RD Nord	145	389401	40712	593913
Mun. Bălți	67	170995	35976	254872
R-nul Briceni	2	7	0	7
R-nul Dondușeni	3	8	-184	1107
R-nul Drochia	7	72683	-6168	166961
R-nul Edineț	1	3648	0	3648
R-nul Fălești	9	8982	1211	20149
R-nul Florești	8	49842	5	50605
R-nul Glodeni	10	338	-62	338
R-nul Ocnița	5	12184	0	12184
R-nul Râșcani	6	5862	2480	9777
R-nul Sângerei	6	6867	2782	16279
R-nul Soroca	21	57987	4671	57987
RD Centru	222	457294	89392	849735
R-nul Anenii-Noi	19	12408	-4529	27779
R-nul Călărași	11	47479	12090	259132
R-nul Criuleni	8	11839	1867	14344
R-nul Dubăsari	1	3	3	3
R-nul Hâncești	18	15218	11140	37411
R-nul Ialoveni	31	11574	-691	28523
R-nul Nisporeni	5	5485	5028	5485
R-nul Orhei	21	15116	-1136	15116
R-nul Rezina	11	278979	33446	313325
R-nul Strășeni	31	1450	-3361	33843
R-nul Șoldănești	2	1092	1782	3495
R-nul Telenești	3	402	5	402
R-nul Ungheni	61	56248	33749	110877
RD Sud	66	355636	39238	445807
R-nul Basarabeasca	3	1206	-430	5681
R-nul Cahul	20	256746	-6956	276504
R-nul Cantemir	4	1934	0	1934
R-nul Căușeni	15	40229	30841	96716
R-nul Cimișlia	5	1379	608	1379
R-nul Leova	4	154	112	154
R-nul Ștefan-Vodă	2	37500	16100	37500
R-nul Taraclia	13	16490	-1036	25940
UTA Găgăuzia	45	107556	11750	142038

Sursa: BNS;

Anexa 6 Investiții regionale finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale, lei/capita

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	34,7	80,1	98,6	164,6	114,5	158,9
Mun. Chișinău	106,0	221,1	241,4	479,0	162,7	108,4
RD Nord	21,0	43,4	45,6	85,4	105,3	134,5
Mun. Bălți	48,3	70,5	97,9	114,9	117,5	67,6
R-nul Briceni	23,1	94,1	15,6	146,8	133,2	136,5
R-nul Dondușeni	16,9	38,3	42,9	132,2	71,1	106,5
R-nul Drochia	8,5	12,8	23,6	58,4	122,4	142,7
R-nul Edineț	4,6	76,1	10,6	13,0	16,7	36,0
R-nul Fălești	12,5	40,8	22,2	66,7	28,8	75,0
R-nul Florești	12,8	61,2	107,1	364,1	200,0	193,4
R-nul Glodeni	4,7	17,2	39,3	86,5	95,4	118,2
R-nul Ocnița	1,8	7,2	19,6	33,2	114,4	138,3
R-nul Râșcani	11,0	44,4	75,5	75,0	77,1	104,4
R-nul Sângerei	48,9	17,8	42,0	89,7	127,8	195,1
R-nul Soroca	23,5	13,7	8,8	6,9	126,1	277,9
RD Centru	10,5	43,8	76,9	74,5	119,3	159,6
R-nul Anenii-Noi	0,0	7,2	42,1	81,7	202,2	190,1
R-nul Călărași	16,0	38,4	21,1	43,6	56,5	152,6
R-nul Criuleni	2,7	4,1	13,7	13,7	82,4	229,4
R-nul Dubăsari	0,0	8,4	87,6	39,5	79,5	411,9
R-nul Hâncești	29,2	73,5	90,2	194,7	210,5	336,6
R-nul Ialoveni	0,0	4,2	2,1	20,5	60,2	228,1
R-nul Nisporeni	16,1	236,2	233,6	94,4	151,3	262,6
R-nul Orhei	11,5	9,2	6,2	13,4	54,8	34,2
R-nul Rezina	7,4	37,3	26,2	82,4	214,3	184,6
R-nul Strășeni	21,8	73,1	31,7	8,7	16,4	105,0
R-nul Șoldănești	17,7	2,2	38,1	80,7	113,4	148,1
R-nul Telenești	5,3	88,5	17,2	41,0	97,5	178,9
R-nul Ungheni	0,0	2,5	317,7	175,6	209,0	168,1
RD Sud	21,9	35,2	57,9	61,9	75,3	163,0
R-nul Basarabeasca	27,0	26,9	74,3	118,2	108,5	125,4
R-nul Cahul	16,7	64,4	117,7	40,3	43,6	201,0
R-nul Cantemir	77,4	17,1	14,0	44,0	64,7	145,3
R-nul Căușeni	26,8	12,8	36,4	90,8	99,0	180,2
R-nul Cimișlia	0,0	30,9	43,3	65,8	112,9	228,4
R-nul Leova	1,8	64,1	27,5	62,4	63,1	181,8
R-nul Ștefan-Vodă	2,7	24,5	73,6	51,8	97,9	114,5
R-nul Taraclia	31,0	20,0	20,0	60,1	31,4	36,0
UTA Găgăuzia	14,5	28,3	28,3	83,9	52,0	55,7

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Anexa 7. Investiții regionale finanțate din bugetul de stat, lei/capita

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	21,0	42,7	115,2	238,3	445,4	565,9
Mun. Chișinău	22,2	46,7	149,3	539,9	258,2	523,9
RD Nord	12,7	32,1	122,4	99,4	197,2	209,0
Mun. Bălți	10,1	22,2	58,1	109,4	60,8	570,3
R-nul Briceni	27,0	135,3	576,6	254,5	180,2	137,8
R-nul Dondușeni	6,3	0,0	36,5	138,6	200,4	128,3
R-nul Drochia	5,3	7,5	33,2	45,5	160,7	112,0
R-nul Edineț	4,6	74,9	24,8	20,1	35,8	134,3
R-nul Fălești	7,3	24,0	13,8	136,7	151,7	58,9
R-nul Florești	9,6	22,6	76,8	91,3	310,4	106,6
R-nul Glodeni	14,0	23,5	44,0	47,2	270,3	193,3
R-nul Ocnița	23,4	12,7	158,6	213,3	475,4	205,7
R-nul Râșcani	22,1	44,4	29,4	33,3	157,1	376,6
R-nul Sângerei	10,4	16,8	28,3	63,3	141,6	56,5
R-nul Soroca	18,6	7,8	399,2	85,9	393,1	186,0
RD Centru	29,4	37,5	78,6	228,5	719,6	487,7
R-nul Anenii-Noi	7,2	10,8	38,5	307,7	2446,5	386,3
R-nul Călărași	46,7	55,7	111,9	171,9	392,0	504,4
R-nul Criuleni	17,9	38,4	245,5	226,3	201,9	89,3
R-nul Dubăsari	352,0	81,5	115,8	460,5	1744,3	3250,0
R-nul Hâncești	13,4	46,6	114,9	94,9	1135,2	334,1
R-nul Ialoveni	11,6	13,6	34,2	657,4	172,4	118,1
R-nul Nisporeni	11,7	1,5	2,9	185,8	1439,2	393,2
R-nul Orhei	2,3	33,1	29,3	269,4	208,1	1109,8
R-nul Rezina	98,3	85,8	35,6	112,4	274,4	165,7
R-nul Strășeni	17,4	51,3	72,1	161,7	1363,9	507,7
R-nul Șoldănești	20,0	37,9	112,1	219,7	247,2	195,9
R-nul Telenești	3,9	80,6	34,4	58,2	93,5	289,7
R-nul Ungheni	12,5	5,9	105,6	126,2	163,8	190,3
RD Sud	14,8	75,6	86,1	103,2	720,1	935,9
R-nul Basarabeasca	3,4	64,0	81,1	290,5	118,6	200,0
R-nul Cahul	14,3	35,0	81,1	41,9	1189,0	2641,6
R-nul Cantemir	20,1	184,8	88,5	152,5	247,6	71,1
R-nul Căușeni	6,4	13,9	39,6	102,6	146,4	487,6
R-nul Cimișlia	7,7	20,1	18,6	109,7	1944,4	512,8
R-nul Leova	5,5	238,1	45,9	84,4	304,3	118,7
R-nul Ștefan-Vodă	6,8	80,3	233,0	84,5	866,2	1104,8
R-nul Taraclia	68,6	44,3	102,4	124,7	222,0	148,3
UTA Găgăuzia	34,7	12,6	248,4	217,8	218,5	611,6

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS;

Despre Expert-Grup

Expert-Grup este un centru analitic independent din Republica Moldova, care lucrează activ începând cu anul 2005. Misiunea sa instituțională este de a contribui la dezvoltarea economică, politică și socială a Republicii Moldova și de a susține consolidarea competitivității internaționale a țării. Expert-Grup urmărește să-și îndeplinească această misiune prin prestarea unor servicii analitice de cea mai înaltă calitate și prin promovarea unor modele eficiente, transparente și inovatoare în politicile economice și sociale.

Expert-Grup este parte a rețelei PASOS ce reunește circa 40 de centre analitice din peste 20 de state europene.

Ca parte a activității sale permanente, Expert Grup oferă opiniei publice analize relevante și operative asupra politicilor economice și sociale, asistă procesul decizional și cel de elaborare a politicilor și promovează modele de dezvoltare inovatoare. Expert-Grup dispune de cunoștințe avansate și expertiză vastă în următoarele domenii: strategii de dezvoltare; macroeconomie și sisteme economice; economia globală și relații economice internaționale; economia integrării europene; politici monetare și fiscale; economia muncii, management și cultura de afaceri; comportamentul consumatorului; economia sectorială și economia educației și a sănătății.

Date de contact:

- ❑ Adresă poștală: MD-2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna, 133
- ❑ Telefon: ++373-22-21-15-99
- ❑ Fax: ++373-22-21-15-99
- ❑ Email: info@expert-grup.org
- ❑ Pagină web: www.expert-grup.org